

Формування
правової культури
Міжнародна організація
права розвитку

ОЦІНЮВАННЯ ВІДПОВІДНОСТІ СУДДІ (КАНДИДАТА НА ПОСАДУ СУДДІ) КРИТЕРІЮ ДОБРОЧЕСНОСТІ

Посібник

Посібник «Оцінювання відповідності судді (кандидата на посаду судді) критерію доброчесності» розроблено в рамках проекту «Стандартизація доброчесності: прозорість, професіоналізм та підзвітність у реформуванні сектору юстиції та відновленні України», що імплементується Міжнародною організацією права розвитку (IDLO) за фінансової підтримки Шведського агентства з питань міжнародного розвитку та співробітництва (Sida). Цей посібник має на меті надати практичні рекомендації щодо ефективного впровадження процедур оцінювання доброчесності та професійної етики суддів і кандидатів на посаду судді в рамках конкурсного добору та кваліфікаційного оцінювання. У цьому посібнику представлені висновки та аналіз, зроблені в межах проекту IDLO та в рамках проведеного дослідження. Назви та викладення матеріалів, використаних у цій публікації, включаючи відповідні цитування, не означають висловлення офіційної позиції IDLO щодо правового статусу будь-якої країни, території, району чи їхніх органів влади або щодо розмежування їхніх кордонів. Відтворення та розповсюдження матеріалів цієї публікації дозволяється виключно в освітніх і некомерційних цілях без попереднього письмового дозволу IDLO за умови повного посилання на джерело.

Дослідники/автори:

Борис Малишев, експерт IDLO, фахівець з публічного права та прав людини, доктор юридичних наук, професор.

Денис Зборошенко, експерт IDLO.

Зміст

<u>Вступ</u>	4
<u>Розділ 1. Добродесність як критерій оцінювання у законодавстві України</u>	8
<u>Розділ 2. Єдині показники оцінки добродесності та професійної етики судді (кандидата на посаду судді)</u>	14
<u>Розділ 3. Етапи процедури оцінювання добродесності</u>	22
<u>Розділ 4. Рекомендації щодо аналізу майнових декларацій при оцінюванні добродесності</u>	30
<u>Розділ 5. Проведення співбесіди під час оцінювання добродесності</u>	39
<u>Розділ 6. Стандарт доказування при оцінюванні добродесності</u>	46
<u>Розділ 7. Міжнародна практика і стандарти оцінювання добродесності</u>	57
<u>Розділ 8. Приклади невідповідності показникам добродесності</u>	67
<u>Розділ 9. Практика Верховного Суду щодо оскарження рішень про невідповідність критерію добродесності</u>	73
<u>Практичні завдання</u>	76
<u>Додаток 1. Зразок шаблону досьє кандидата</u>	91
<u>Додаток 2. Приклади письмових запитань перед проведенням співбесіди</u>	93
<u>Додаток 3. Порогова вартість декларування окремих об'єктів у деклараціях особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування</u>	100

Вступ

Зміст цього Посібника був сформований на основі дослідження, аналізу та критичного опрацювання досвіду українських органів державної влади та інших інституцій, залучених до оцінювання доброчесності й професійної етики, а також вивчення висновків Європейської комісії за демократію через право (Венеційської комісії) та відповідної практики Європейського суду з прав людини. Посібник має яскраво виражену практичну спрямованість і виступає своєрідною відповіддю на очевидну потребу в узагальненні та наданні рекомендацій щодо оптимальних, якісних та ефективних інструментів у рамках законодавчо визначених процедур оцінювання доброчесності й професійної етики.

Наразі в Україні немає одноманітності в головних аспектах оцінювання доброчесності, й це пов'язано передусім із різними форматами та визначеними цілями процедур, а також із множинністю суб'єктів оцінювання. Так, лише в судовій системі доброчесність суддів оцінюють Вища рада правосуддя, Вища кваліфікаційна комісія суддів України та Громадська рада доброчесності. Доброчесність кандидатів на посаду судді, залежно від процедури, оцінюють вже згадані Вища рада правосуддя, Вища кваліфікаційна комісія суддів України, Громадська рада доброчесності, а також Громадська рада міжнародних експертів. Під час завершення роботи над цим Посібником Верховна Рада України ухвалила в цілому проект закону № 12368-1, який передбачає залучення Експертної ради до перевірки доброчесності кандидатів на посади суддів у Спеціалізованому окружному адміністративному суді та Спеціалізованому апеляційному адміністративному суді. Доброчесність кандидатів на посаду члена Вищої ради правосуддя перевіряє Етична рада, кандидатів на посаду члена Вищої кваліфікаційної комісії суддів України — Конкурсна комісія, створена в порядку Закону України «Про судоустрій і статус суддів», а кандидатів на посаду керівника служби дисциплінарних інспекторів Вищої ради правосуддя та його заступника, дисциплінарного інспектора перевіряє конкурсна комісія, створена в порядку Закону України «Про Вищу раду правосуддя».

Кожна з вказаних інституцій має свої підходи як до адміністрування, так і до принципів та змісту оцінювання відповідності особи критерію доброчесності. Це часто передбачає розробку унікального переліку індикаторів цього критерію та правил його застосування. Отже,

оцінювання критерію доброчесності до недавнього часу залежало не лише від обставин, які члени інституцій досліджували в кожному конкретному випадку, а й від змісту цього критерію та дизайну відповідної процедури, що могли значно відрізнятися між собою.

Для уніфікації всіх наявних підходів Вищу раду правосуддя було наділено повноваженням розробити й ухвалити Єдині показники оцінки доброчесності та професійної етики судді (кандидата на посаду судді), що мають на меті встановити єдиний підхід до змісту критерію доброчесності та принципів його оцінювання в судовій системі. Цей документ було затверджено в грудні 2024 року, а його практичне застосування лише починається.

Втім, затверджені Єдині показники оцінки доброчесності та професійної етики судді (кандидата на посаду судді), як і будь-який нормативно-правовий акт, містять лише перелік правил і принципів, які підлягають застосуванню, але не рекомендації та алгоритми щодо їх практичного втілення. Цей Посібник покликаний надати такі рекомендації на основі аналізу національного, іноземного та міжнародного досвіду щодо розуміння й оцінювання критеріїв професійної етики та доброчесності.

З метою спрощення викладення матеріалу в назві Посібника йдеться лише про критерій доброчесності, хоча часто закони України вказують на те, що відповідність критеріям доброчесності та професійної етики підлягає оцінюванню в рамках однієї процедури. Під час оцінювання відмінність між критерієм доброчесності й критерієм професійної етики є доволі умовною, оскільки наріжним каменем доброчесності є бездоганна поведінка, яка обов'язково включає дотримання особою всіх застосовних до неї правових норм та етичних норм, включно з правилами професійної етики. До того ж правила професійної етики часто самі містять відсилання до доброчесності як ключового принципу професійної діяльності або ж до бездоганної поведінки особи.

Так, чинною редакцією Кодексу суддівської етики прямо передбачено, що поведінка судді не має викликати обґрунтованого сумніву в його доброчесності. Крім того, в Єдиних показниках оцінки доброчесності та професійної етики судді (кандидата на посаду судді) зазначено, що оцінювання відповідності кандидата на посаду судді здійснюється з урахуванням правил професійної етики суддів, дотримання яких обґрунтовано можна очікувати від кандидата на посаду судді з моменту допуску до участі в доборі або конкурсі на посаду судді.

Посібник виходить із засадничої ідеї про те, що поняття й вимога доброчесності мають універсальний характер та змінюються лише в контексті застосовного спеціального законодавства та норм професійної етики, на відповідність яким оцінюються особи. Тому рекомендації Посібника щодо оцінювання доброчесності можуть бути релевантними не лише до оцінювання суддів та кандидатів на посаду судді, а й для процедур оцінювання доброчесності інших суб'єктів. Такі процедури можуть бути як у межах системи правосуддя (у конкурсах на посади членів Вищої ради правосуддя, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, дисциплінарних інспекторів, прокурорів Спеціалізованої антикорупційної прокуратури), так і за її межами, включно з конкурсами до Конституційного Суду України, Національного агентства з питань запобігання корупції, Національного антикорупційного бюро України, Бюро економічної безпеки України та інших.

Цілями підготовки та видання Посібника є прагнення до вдосконалення, визначеності та покращення системи оцінювання доброчесності в Україні. Крім того, матеріали Посібника можуть бути корисними під час застосування й реформування окремих постійних процедур оцінки доброчесності (моніторинг способу життя, перевірка декларацій доброчесності судді тощо).

Матеріали Посібника враховують положення законодавства, практики національних та міжнародних органів станом на 2024 рік.

Посібник знадобиться всім, хто залучений до процесу оцінювання доброчесності осіб, які претендують на публічні посади в системі правосуддя та за її межами.

Повний текст дослідження про суддівську доброчесність, яке стало основою для цього Посібника, знаходиться за QR-кодом:

Автори висловлюють щиру подяку Шведському агентству з питань міжнародної співпраці та розвитку, за сприяння і підтримки якого було підготовлено та опубліковано цей Посібник.

Список використаних скорочень

ГРД — Громадська рада доброчесності

ГРМЕ — Громадська рада міжнародних експертів

ВАКС — Вищий антикорупційний суд

ВККС — Вища кваліфікаційна комісія України

ВРП — Вища рада правосуддя

ВРЮ — Вища рада юстиції

ВС — Верховний Суд

ЕР — Етична Рада

Показники — Єдині показники для оцінки доброчесності та професійної етики судді (кандидата на посаду судді), затверджені Рішенням Вищої ради правосуддя від 17.12.2024 р. № 3659/0/15-24

Комісія, суб'єкт оцінювання — інституція, яка на підставі закону здійснює оцінювання (перевірку) відповідності судді (кандидата на посаду судді, члена ВРП, члена ВККС або іншу посаду в системі правосуддя) критерію доброчесності

НАЗК — Національне агентство з питань запобігання корупції

Розділ 1. Добродесність як критерій оцінювання у законодавстві України

Одним із ключових напрямків реформування України у сфері правосуддя, органів правопорядку та в державній службі загалом є впровадження конкурсних та одноразових атестаційних процедур, які передбачають перевірку й оцінювання відповідності кандидатів і публічних службовців критеріям професійної компетентності та добродесності.

Враховуючи виклики України в запобіганні корупції, таке оцінювання є критично необхідним для того, щоб посади публічної служби займали лише особи, які найкраще відповідають вимогам для зайняття такої посади та мають належні знання, навички й особисті якості. І якщо вимоги до кандидатів щодо професійної компетентності можуть відрізнятися залежно від посади, яку особа займає або має намір зайняти, то вимоги щодо добродесності мають бути стандартизованими.

У розумінні критерію оцінювання поняття добродесність почало широко використовуватися після ухвалення Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)». Цим Законом у Конституцію України введено поняття добродесності як вимоги до кандидата на посаду судді (ч. 3 ст. 127) та як одного з критеріїв, на відповідність якому має бути оцінений кожен суддя, що займав посаду на день набрання чинності цим Законом (пп. 4 п. 16-1 розділу XV «Перехідні положення»). Ухвалення змін до Конституції України стало поштовхом до якісно нового розвитку концепції добродесності як категорії, яка має практичне значення та передбачає не лише декларативну вимогу для осіб відповідати критерію добродесності, а й запроваджує механізм перевірки такої відповідності.

Зараз у системі правосуддя вимога відповідати критерію добродесності та наявність механізму її перевірки прямо передбачена щодо кандидатів на такі посади:

- суддя;
- член ВРП;
- член ВКС;

- керівник, заступник керівника та дисциплінарного інспектора служби дисциплінарних інспекторів ВРП;
- керівник, заступник керівника та прокурора Спеціальної антикорупційної прокуратури.

Також у 2020–2022 роках вимога відповідати критерію доброчесності застосовувалася в конкурсних процедурах на посади прокурорів Офісу Генерального прокурора, регіональних та місцевих прокуратур.

Окрім конкурсів, оцінювання відповідності критерію доброчесності передбачене для одноразових атестаційних процедур, які поширюються на:

- суддів, які займали посаду станом на вересень 2016 року (кваліфікаційне оцінювання суддів на відповідність займаній посаді);
- прокурорів, які займали посаду станом на вересень 2019 року (атестація прокурорів);
- членів ВРП, які займали посаду станом на серпень 2021 року (оцінювання відповідності членів ВРП критеріям професійної етики та доброчесності).

Процедура оцінювання членів Вищої ради правосуддя завершилася у 2022 році, а процедури щодо оцінювання суддів та прокурорів продовжуються до сьогодні.

За межами системи правосуддя вимоги щодо відповідності критерію доброчесності поширюються на кандидатів на такі посади:

- Суддя Конституційного Суду України;
- Голова Національного агентства з питань запобігання корупції;
- Директор Національного антикорупційного бюро України;
- Директор та працівник Бюро економічної безпеки України.

Крім того, в червні 2024 року набрав чинності закон, який передбачає проведення одноразового оцінювання (атестації) більшості працівників Бюро економічної безпеки України за процедурою, яка подібна до атестації прокурорів.

Підсумовуючи, зазначимо, що особливість згаданих вище конкурсних та одноразових атестаційних процедур як у системі правосуддя, так і за її межами полягає в тому, що ці процедури передбачають змістовну перевірку й оцінювання відповідності кандидатів та публічних службовців критерію доброчесності. Така перевірка полягає у зборі та дослідженні всієї інформації про таких осіб та членів їхніх сімей з метою виявити фактичні дані, які можуть свідчити про їхню можливу невідповідність такому критерію. Лише після дослідження й оцінювання всієї зібраної інформації уповноваженим суб'єктом ухвалюється обґрунтоване рішення про відповідність або невідповідність особи критерію доброчесності.

У зв'язку з цим постають питання, важливі для проведення конкурсних та атестаційних процедур:

- ▶ що таке доброчесність як явище;
- ▶ що таке доброчесність як критерій оцінювання особи.

Доброчесність як явище

З погляду філології та філософії, доброчесність частіше за все змістовно пов'язують із такими однопорядковими категоріями, як чеснота, чесність, порядність, справедливість та невідкупність.

У Законі України «Про державну службу» з-поміж принципів державної служби вказується, серед іншого, доброчесність, яка розуміється як «спрямованість дій державного службовця на захист публічних інтересів і відмова державного службовця від превалювання приватного інтересу під час здійснення наданих йому повноважень».

На офіційному сайті Національного агентства з питань запобігання корупції доброчесність узагальнено визначено так: «чинити правильно навіть тоді, коли ніхто не бачить».

Зазначені два підходи до розуміння доброчесності також вказані Організацією економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) як складові комплексного підходу до розуміння цього явища: «Доброчесність — це послідовне узгодження та дотримання спільних етичних цінностей, принципів і норм для відстоювання та надання пріоритету суспільним інтересам над приватними інтересами в публічному секторі.

Іншими словами, публічна доброчесність означає:

- ▶ Робити правильні речі, навіть коли ніхто не бачить.
- ▶ Ставити суспільний інтерес вище за власні інтереси.
- ▶ Виконувати свої обов'язки таким чином, щоб витримувати громадський контроль: якщо про ваші дії наступного дня напишуть у газеті, кожен може погодитися, що ви вчинили правильно, ґрунтуючись на наявній у вас інформації»¹.

У визначенні ОЕСР двічі згадано про суспільний (публічний) інтерес. У сучасних демократичних суспільствах зміст та спрямованість публічного інтересу обов'язково відображається, зокрема, у відповідних нормах законодавства, які закріплюють важливі для суспільства цілі, принципи та правила. Відтак поняття доброчесності пов'язано не лише із етикою та мораллю, а й також і з правом.

Виходячи з викладеного, *доброчесність як явище* — це узгодження внутрішніх переконань особи із цінностями, що становлять суспільний інтерес, яке проявляється у втіленні цих переконань шляхом дотримання основних моральних приписів суспільства, юридичних норм та правил професійної етики.

Доброчесність має два рівні втілення в житті будь-якої людини.

Першим є рівень внутрішніх переконань. Йдеться про наявність у людини високих власних моральних та етичних цінностей, стандартів, які вона повністю поділяє.

Другим є рівень поведінки. Мова про те, що людина в будь-яких життєвих ситуаціях керує своєю поведінкою згідно з власними високими моральними переконаннями та вимогами законодавства, навіть попри

¹ Режим доступу: <https://www.oecd.org/uk/publications/5b2fe28c-uk/full-report.html>

можливий тиск інших людей, зовнішніх обставин, особистої користі або сильних емоцій.

На цьому рівні варто окремо виділити сферу професійної діяльності. На робочому місці, крім власних високих внутрішніх моральних переконань і норм законодавства, людина має керуватися також професійними етичними стандартами, сумлінно виконувати професійні обов'язки задля підвищення продуктивності й ефективності. Якщо йдеться про роботу на публічній службі, то також і задля підвищення довіри з боку суспільства до держави.

Важливо наголосити, що доброчесність має комплексний характер, тобто вона має бути притаманна певній людині одночасно на обох вищевказаних рівнях свого втілення, тим самим утворюючи замкнений цикл у форматі «внутрішнє переконання — поведінка» зі спільними цінностями в основі, які становлять органічне поєднання високих стандартів зі сфер моралі, права та професійної етики. До речі, саме цей аспект вдало передає англomовний термін *integrity* (цілісність), яким у міжнародних документах називають доброчесність.

Доброчесність як критерій оцінювання особи

Втім, під час будь-якої законодавчо передбаченої процедури оцінювання на відповідність критерію доброчесності предметом оцінки можуть бути лише зовнішні прояви діяльності людини, тобто її поведінка у формі дій чи бездіяльності, а також її усні та письмові твердження й заяви тощо.

Стосовно критерію оцінки зовнішніх проявів діяльності людини, вимогу до доброчесності можна поділити на чотири складники:

- дотримання антикорупційного законодавства (питання доходів і видатків, конфлікту інтересів, декларування, ознаки або факти корупційних чи пов'язаних з корупцією правопорушень тощо);
- дотримання норм іншого законодавства;
- дотримання норм професійної етики;

- дотримання інших вимог, які, хоча прямо й не передбачені нормами законодавства чи професійної етики, але свідчать про відповідність особи вимогам моралі, чесності й порядності.

Саме таке змістове наповнення поняття «доброчесність» дозволяє використовувати його в практичній площині для оцінювання якостей кандидатів та публічних службовців.

Водночас варто наголосити, що доброчесність як критерій поведінки не може розглядатися як суто морально-етична категорія, бо на практиці цьому критерію притаманна яскраво виражена юридична складова. Так, висновки уповноважених суб'єктів щодо відповідності особи критерію доброчесності мають для такої особи безпосередні юридичні наслідки. Крім того, сама процедура оцінювання визначена в юридичних нормах, які містяться в законах та підзаконних нормативно-правових актах.

Тому для цілей цього Посібника *доброчесність* розуміється **як зовнішній юридично-етичний критерій поведінки, якому мають відповідати судді та кандидати на посаду судді.**

Розділ 2. Єдині показники оцінки доброчесності та професійної етики судді (кандидата на посаду судді)

Законом України від 9 грудня 2023 року № 3511-IX «Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та деяких законодавчих актів України щодо удосконалення процедур суддівської кар'єри» передбачено, що ВРП затверджує Єдині показники для оцінки доброчесності та професійної етики судді (кандидата на посаду судді) після консультацій з ВККС, Радою суддів України та ГРД.

За результатами більш ніж річної роботи 17 грудня 2024 року ВРП ухвалила Показники, які набрали чинності 25 грудня 2024 року².

У Показниках не наведено визначення поняття доброчесності, проте визначено інші поняття, які є необхідними при оцінюванні відповідності судді (кандидата) критеріям доброчесності та професійної етики. Так, у Розділі 1 «Загальні положення» містяться визначення понять **джерела походження майна, рівень життя, спосіб життя, обґрунтований сумнів та звичайна розсудлива людина**. Оскільки оцінювання доброчесності суддів та кандидатів завжди відбувається з урахуванням цих понять, спроба надати їм чіткого визначення сприятиме уніфікації підходів до оцінювання.

Крім того, в Показниках здійснено спробу виокремити перелік суб'єктів оцінювання доброчесності, а також процедур, на які цей документ буде поширюватися. Також Показниками передбачено, що документ діє ретроспективно: він застосовується не лише до нових процедур оцінювання, але й до тих, що вже розпочалися, включно з кваліфікаційним оцінюванням суддів.

Найбільшим здобутком Показників є перелік правил і принципів оцінювання доброчесності та професійної етики, що унормовують загальні підходи на основі практичного досвіду проведення таких процедур. Зокрема, в Показниках уніфіковано підхід до оцінювання відповідності критерію доброчесності та критерію професійної етики, адже ці категорії

² Режим доступу: <https://hcj.gov.ua/doc/doc/49121>

знаходяться в нерозривному взаємозв'язку й можуть бути розділені лише в теоретичному вимірі. Єдність підходів до оцінювання відповідності цим критеріям полягає у визначенні спільних правил їх оцінювання та в єдиному переліку показників.

Важливим положенням Показників є застосування до оцінювання усіх правил професійної етики, які коли-небудь поширювалися на суддю або кандидата на посаду судді. Наприклад, якщо суддя одночасно здійснює наукову діяльність, це дозволяє враховувати під час оцінювання дотримання ним також етичних правил, що поширюються на вчених.

Стосовно кандидатів також передбачено, що з моменту набуття особою статусу кандидата на посаду судді така особа зобов'язана дотримуватися застосовних до неї вимог Кодексу суддівської етики, що є виправданим з огляду на посаду, яку ця особа має намір здобути.

З метою дослідження інформації про суддю та кандидата суб'єкти оцінювання можуть використовувати будь-які джерела інформації, включно з суддівськими дос'є (дос'є кандидата), майновими деклараціями, матеріалами з кримінальних, адміністративних, цивільних справ, справ про адміністративні правопорушення та дисциплінарних проваджень. Водночас оцінювання може ґрунтуватися на інформації без часових обмежень, однак з урахуванням давності та поведінки судді. При цьому суддя та кандидат мають право в будь-який момент подати пояснення та повідомити інформацію, яка на їх погляд має значення для оцінювання.

Важливим принципом Показників є відсутність преюдиційного значення будь-яких висновків чи оцінок національних і міжнародних органів, які стосуються доброчесності судді та кандидата. Такі документи самі по собі не є визначальними для оцінки, не спростовують обґрунтований сумнів щодо відповідності критеріям, однак можуть враховуватися під час оцінювання. Водночас не підлягають повторному перегляду факти й обставини, яким уже було надано належну оцінку в конкурсних процедурах інституціями за участю представників міжнародних та іноземних організацій, де такі визнавали відповідність чи невідповідність особи критеріям (п. 9 Єдиних показників). Винятком є лише ті випадки, коли виявлено нову, істотну за змістом інформацію.

Одним із головних досягнень є закріплення обґрунтованого сумніву як належного стандарту доказування для оцінювання відповідності судді

та кандидата критеріям доброчесності. Враховуючи визначення поняття **обґрунтований сумнів**, застосування цього стандарту передбачає встановлення та дослідження відповідних і достатніх фактичних даних, що можуть вказувати на невідповідність критеріям. Застосування обґрунтованого сумніву як стандарту доказування відповідає змісту та характеру процедур, у яких надається оцінка доброчесності та професійній етиці особи.

Важливе положення Показників викладено у пункті 12, де зазначено, що під час оцінювання можуть враховуватися обставини, які вказують на істотність і тяжкість порушень, їхню одиничність або повторюваність, наявність шкоди чи тяжких наслідків, форма вини, мотиви, ставлення особи до порушення, а також умови, за яких воно сталося, і термін давності.

Ще одним важливим правилом є можливість дослідження ринкової вартості об'єктів цивільних прав, які набули суддя (кандидат) або члени його сім'ї, у випадках, якщо вартість таких об'єктів значно відрізняється від ринкової. Це правило важливе з огляду на дослідження майнового стану судді (кандидата) та членів його сім'ї.

Показники доброчесності та професійної етики

Хоча в Показниках немає визначення понять доброчесності та професійної етики, однак документ містить перелік показників, який повністю узгоджується зі змістом ч. 9 ст. 69 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», а саме:

1. незалежність;
2. неупередженість;
3. дотримання етичних норм і бездоганна поведінка у професійній діяльності та особистому житті;
4. чесність;
5. сумлінність;
6. непідкупність;
7. законність джерел походження майна, відповідність рівня життя судді (кандидата на посаду судді) або членів його сім'ї задекларованим доходам, відповідність способу життя судді (кандидата на посаду судді) його статусу.

Аналогічний перелік показників також міститься в законах України, які встановлюють вимоги до публічних службовців як у межах системи правосуддя, так і поза нею: членів ВРП, членів ВККС, керівника Служби дисциплінарних інспекторів ВРП, дисциплінарних інспекторів ВРП, керівника Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, прокурорів Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, директора Бюро економічної безпеки України, працівників Бюро економічної безпеки України тощо.

Щодо кожного показника подано визначення його змісту та наведено невичерпний перелік індикаторів, які вказують на відповідність судді (кандидата) цьому показнику. Кількість індикаторів варіюється від трьох до шести, а їхнім головним призначенням є надання ілюстративного переліку вимог, обов'язкових до дотримання суддею (кандидатом).

Більшість індикаторів ґрунтуються на національних та міжнародних правилах професійної етики суддів, коментарях до них, а також практиці оцінювання доброчесності та професійної етики суддів. Також деякі індикатори враховують особливості сучасної політико-правової ситуації в Україні, що зумовлює підвищену уважність до осіб, які можуть негативно вплинути на авторитет судової влади з огляду на їхню підтримку держав, що перебувають у збройному конфлікті з Україною.

Відповідно до Показників, **незалежність** — це здатність судді (кандидата) виконувати свої повноваження (обов'язки) та ухвалювати рішення самостійно, без будь-якого незаконного впливу, спонукання, тиску, погрози або втручання, прямого чи опосередкованого, від будь-кого та з будь-яких причин, а також протидіяти незаконному втручанням.

Цей показник передусім спрямований на дотримання професійних правил, які вимагають від судді діяти самостійно, без впливу сторонніх осіб. Причому індикатором цього показника є не лише незалежне здійснення повноважень, а й підтримання високих стандартів поведінки та виключення будь-яких відносин, що не відповідають посаді, з метою мінімізації ризиків створити враження у стороннього спостерігача про ймовірне порушення вимог незалежності.

Показники визначають **неупередженість** як здатність судді (кандидата) ухвалювати рішення незалежно від симпатій / антипатій, прихильності, суспільної думки та не допускати поведінки, яка може викликати обґрунтований сумнів у його безсторонності.

На відміну від незалежності, показник неупередженості спрямований на недопущення ситуації, коли внутрішні переконання судді (кандидата) впливають на ухвалення ним рішення. Важливим індикатором є недопустимість проявів дискримінації, надання привілеїв чи створення обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, інвалідності, гендерної належності, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних або інших ознак. Також суддя (кандидат) зобов'язаний діяти відповідно до вимог законодавства щодо врегулювання конфлікту інтересів та дотримуватися інших вимог Закону України «Про запобігання корупції».

Дотримання етичних норм і бездоганна поведінка у професійній діяльності та особистому житті — цей показник означає неухильне дотримання суддею (кандидатом) професійних етичних та загально-визнаних моральних правил поведінки у професійній діяльності та особистому житті.

До невичерпного переліку індикаторів за цим показником належать дотримання усіх застосовних правил професійної етики, відсутність фактів приховування громадянства інших держав, невчинення дій, які свідчать про підтримку агресії проти України, а також відсутність випадків відвідування території держав (тимчасово окупованих територій), які перебувають у збройному конфлікті з Україною, без нагальної потреби.

Показник **чесність** означає правдивість, принциповість, щирість судді (кандидата) у професійній діяльності та особистому житті.

Судді та кандидати зобов'язані надавати правдиву та відому інформацію у деклараціях та інших документах, які вони подають відповідно до закону. Важливим індикатором чесності є надання правдивих відомостей у процедурі оцінювання доброчесності та професійної етики, що є критичним з огляду на мету процедури оцінювання доброчесності. Також від судді (кандидата) очікується дотримання вимог академічної доброчесності, що є наріжною вимогою до наукової діяльності.

Сумлінність, відповідно до Показників, — це старання, ретельне та відповідальне виконання суддею (кандидатом) своїх обов'язків.

Перелік індикаторів переважно стосується ефективності та якості здійснення суддею (кандидатом) своїх посадових обов'язків та спрямований

на дослідження інформації, яка стосується професійної діяльності особи, однак не покривається змістом критерію професійної компетентності. До таких індикаторів належать, зокрема, вдосконалення професійних навичок, наведення належного обґрунтування та мотивів рішень, недопущення свавілля під час ухвалення рішень.

Показник **непідкупність** передбачає здатність судді (кандидата) протистояти спробам вплинути на ухвалення ним рішення шляхом надання або пропозиції надання неправомірної вигоди чи інших переваг для нього або його близьких осіб.

За своїм змістом цей показник є близьким до показника незалежність, однак стосується саме аспекту отримання матеріальної або нематеріальної вигоди від професійної діяльності. Прикметно, що до індикаторів цього показника належать не лише невчинення дій, що мають ознаки корупційного правопорушення, а й протидія в розумних межах протиправним діям з боку колег.

Завершує перелік показник, що переважно стосується майнового виміру життєдіяльності особи: законності джерел походження майна, відповідності рівня життя доходам, відповідності способу життя статусу судді.

Для спрощення розуміння та правозастосування в документі цей показник розділений на три частини.

Суддя (кандидат) відповідає показнику **законності джерел походження майна**, якщо джерела походження прав на об'єкти цивільних прав судді (кандидата) та членів його сім'ї не викликають обґрунтованого сумніву в їх законності.

Перелік індикаторів цього показника передбачає умови, за яких не виникає обґрунтований сумнів у законності джерел походження прав на об'єкти цивільних прав: вартість об'єктів цивільних прав відповідає розміру доходу судді (кандидата); майно, яке суддя (кандидат) або члени його сім'ї набули безоплатно або від пов'язаної особи, було набуто попереднім власником із законних доходів; вартість набуття майна істотно не відрізняється від ринкової вартості. Останній індикатор корелюється з принципами перевірки відповідності вартості майна ринковій вартості, якщо є підстави стверджувати, що суддя (кандидат) набув відповідне майно за вартістю, що є нижчою за ринкову.

Рівень життя судді (кандидата) відповідає задекларованим доходам, якщо рівень його майнового стану не викликає сумніву в правомірному формуванні за рахунок задекларованих доходів, отриманих із законних джерел.

До індикаторів цього показника належать декларування усього належного судді (кандидату) і членам його сім'ї майна та вартості такого майна; відчуження майна за оплатним договором за ціною, що істотно не відрізняється від ринкової, а також здійснення витрат, розмір яких відповідає рівню життя, задекларованим доходам.

Спосіб життя судді (кандидата) відповідає статусу займаної посади, якщо його поведінка на думку звичайної розсудливої людини не викликає сумніву щодо відповідності рівня життя законним доходам, є гідною, підтримує авторитет статусу та відповідає вимогам, яких необхідно дотримуватися з огляду на статус судді (кандидата).

Індикаторами цього показника є недопущення показового демонстрування достатку та предметів розкоші, показового використання свого статусу, якщо це ставить під ризик авторитет правосуддя, та публічної нерозсудливої й неетичної поведінки.

Єдині показники є результатом ґрунтовної роботи широкого кола експертів та інституцій. Документ розроблено з урахуванням найкращих українських практик оцінювання відповідності критеріям доброчесності та професійної етики, зокрема досвіду ВРП, ВККС, ГРД, ГРМЕ, Етичної ради, Конкурсної комісії з добору кандидатів на посади членів ВККС та Дорадчої групи експертів. При розробці було враховано практику Європейського суду з прав людини, висновки Венеційської комісії, а також досвід та правові позиції іноземних експертів, залучених міжнародними партнерами, представники яких входили до складу робочої групи.

Найвагомішим здобутком Єдиних показників є врегулювання принципів їх застосування, а також встановлення переліків індикаторів для кожного показника. Це сприяє підвищенню прозорості, чіткості та об'єктивності оцінювання. У документі визначено перелік джерел інформації, які можуть використовуватись для оцінки доброчесності та

професійної етики судді (кандидата на посаду судді), передбачено врахування істотності порушення, застосування стандарту обґрунтованого сумніву. Вказане створює належну основу для досягнення головної мети документа — забезпечення послідовності в рішеннях усіх органів (інституцій), залучених до оцінювання доброчесності та професійної етики судді (кандидата).

Разом з тим, значення та практична цінність цього документа стануть зрозумілими після того, як з'явиться практика його застосування у теперішніх та подальших процедурах, що передбачають оцінювання відповідності особи критеріям доброчесності та професійної етики.

Розділ 3. Етапи процедури оцінювання доброчесності

Процес оцінювання відповідності кандидата³ критерію доброчесності складається з послідовних етапів, які дозволяють виокремити, дослідити та оцінити інформацію, що може вказувати на ймовірну невідповідність кандидата цьому критерію. Деякі з цих етапів визначаються законом, що регулює проведення відповідної процедури, однак більшість із них закріплені на рівні підзаконного нормативно-правового акта або визначаються в робочому порядку комісією⁴, яка адмініструє відповідну процедуру.

Враховуючи відмінність нормативного регулювання та особливості організації робочого процесу кожної окремої комісії, послідовність та зміст етапів може незначною мірою відрізнятись. Втім, враховуючи мету та призначення оцінювання відповідності кандидата критерію доброчесності, етапи оцінювання переважно залишаються незмінними.

Варто зауважити, що оцінювання відповідності судді критеріям доброчесності та професійної етики здійснюється за подібним алгоритмом з урахуванням особливостей процедури.

Етапи оцінювання відповідності критерію доброчесності

1. Збір інформації про кандидата.
2. Аналіз зібраної інформації та виявлення застережень щодо доброчесності.
3. Збір додаткової інформації про виявлені застереження щодо доброчесності.
4. Підготовка переліку застережень щодо доброчесності для обговорення на співбесіді.

³ У цьому розділі йдеться про етапи оцінювання кандидатів на посади в системі правосуддя, що включає, зокрема, конкурсні процедури на посади: судді, члена ВРП, члена ВККС, керівника Служби дисциплінарних інспекторів ВРП, дисциплінарного інспектора ВРП.

⁴ Для цілей цього розділу під «комісією» розуміються інституції, що відповідають за оцінювання відповідності кандидатів критерію доброчесності в конкурсних процедурах на посади: судді, члена ВРП, члена ВККС, керівника Служби дисциплінарних інспекторів ВРП, дисциплінарного інспектора ВРП.

5. Проведення співбесіди з кандидатом для обговорення виявлених застережень щодо доброчесності.
6. Ухвалення рішення щодо відповідності кандидата критерію доброчесності.
7. Виготовлення письмового рішення, яке містить мотиви ухвалення.

Кожен із цих етапів має свої складники та особливості, про що буде зазначено далі.

Етап 1. Збір інформації про кандидата

На першому етапі завдання комісії — зібрати всю інформацію, яка може вказувати на ймовірне недотримання кандидатом вимог законодавства, правил професійної етики або на інші можливі прояви невідповідності показникам доброчесності. До джерел такої інформації належать:

- ▶ Документи, подані кандидатом для участі в конкурсній процедурі.
- ▶ Інформаційні та довідкові системи, реєстри, бази даних та інші джерела інформації, розпорядниками якої є органи державної влади та органи місцевого самоврядування.
- ▶ Відкриті джерела інформації, досліджені під час самостійного аналізу.
- ▶ Повідомлення, отримані від громадських організацій та третіх осіб, які можуть містити інформацію щодо доброчесності.

Інформація з державних реєстрів та з відкритих джерел має збиратися також щодо членів сім'ї кандидата, як з метою перевірити правдивість наданих кандидатом відомостей (наприклад, відповідей кандидата в декларації родинних зв'язків), так і для оцінки законності джерел походження майна й відповідності рівня життя кандидата та членів його сім'ї задекларованим доходам. Інформація про членів сім'ї підлягає дослідженню з огляду на пов'язаність майнового стану та застосування єдиних підходів. Залежно від обставин, додатково може збиратися інформація також про близьких осіб або й третіх осіб, однак лише за умови пов'язаності майновими інтересами.

Етап 2. Аналіз зібраної інформації та виявлення застережень щодо доброчесності

Наступним етапом є опрацювання зібраної інформації стосовно наявності в ній застережень (тобто юридичних та інших фактів, а також подій і обставин) щодо ймовірної невідповідності кандидата критерію доброчесності.

Відповідність критерію доброчесності досліджується з огляду на дотримання кандидатом показників доброчесності, які визначені в Законах України «Про судоустрій і статус суддів» і «Про Вищу раду правосуддя» та відтворені у Показниках⁵:

- ▶ незалежність;
- ▶ неупередженість;
- ▶ дотримання етичних норм і бездоганна поведінка у професійній діяльності та особистому житті;
- ▶ чесність;
- ▶ сумлінність;
- ▶ невідкупність;
- ▶ законність джерел походження майна, відповідність рівня життя судді (кандидата на посаду судді) або членів його сім'ї задекларованим доходам, відповідність способу життя судді (кандидата на посаду судді) його статусу.

Зазначені вище Показники містять невичерпний перелік індикаторів, які вказують на дотримання суддею та кандидатом відповідних показників. Тому комісія може в разі необхідності додатково брати до уваги також «Перелік індикаторів, які вказують на недоброчесність», погоджений ВККС та ГРД 9 листопада 2023 року⁶, «Індикатори визначення невідповідності суддів (кандидатів на посаду судді) критеріям доброчесності та професійної етики», затверджені ГРД в редакції від 16 грудня 2020 року⁷.

⁵ Рішення ВРП від 17.12.2024 р. № 3659/0/15-24. Режим доступу: <https://hcj.gov.ua/doc/doc/49121>

⁶ Режим доступу: <https://vkksu.gov.ua/news/vkksu-ta-grd-diyshly-zgody-shchodo-spilnyh-indykativ-dlya-vyznachennya-nevidpovidnosti>

⁷ Режим доступу: <https://grd.gov.ua/wp-content/uploads/2020/12/Indykatory-HRD-vid-16.12.2020.pdf>

Зважаючи на практику оцінювання відповідності кандидатів критерію доброчесності, до найбільш розповсюджених застережень належать такі:

- ▶ Порушення правил декларування, визначених антикорупційним законодавством.
- ▶ Відсутність законних джерел походження коштів на набуття майнових прав на об'єкти цивільних прав.
- ▶ Декларування неповних або недостовірних відомостей у декларації доброчесності або декларації родинних зв'язків.
- ▶ Порушення вимог академічної доброчесності.
- ▶ Відвідування території держави-агресора або тимчасово окупованих територій України без нагальної потреби.

Приклад шаблону дос'є, який можна використовувати для внесення біографічної інформації та інформації про застереження, міститься в [Додатку 1](#).

Етап 3. Отримання додаткової інформації про виявлені застереження щодо доброчесності

Перелік застережень, що можуть вказувати на невідповідність кандидата критерію доброчесності, сформований на етапі первинного аналізу інформації, є попереднім і тому потребує додаткового дослідження.

На цьому етапі основними джерелами інформації є 1) органи державної влади та органи місцевого самоврядування, які надають відповіді на точкові запити, що стосуються відповідного застереження; 2) звернення до самого кандидата у вигляді направлення йому запитань у письмовій формі.

Письмові відповіді кандидата, а також супровідні документи та інші матеріали — це важливий складник процесу оцінювання доброчесності. Письмові запитання надсилають кандидатам з такою метою:

- ▶ дати змогу комісії отримати додаткову інформацію щодо застереження, яке виникло на етапі первинного аналізу матеріалів, що може вплинути на подальший напрямок дослідження та оцінювання;

- ▶ допомогти кандидатові ознайомитися зі змістом застережень до його доброчесності, що виникли в комісії;
- ▶ дати змогу кандидатові спростувати застереження, що виникли в комісії, шляхом надання повних та вичерпних письмових відповідей на запитання.

При цьому комісія за потреби має право надсилати кілька раундів запитань до кандидата, що може бути зумовлено характером досліджуваних застережень та відповідей і матеріалів, які кандидат надав. Наявність таких матеріалів жодним чином не обмежує можливості кандидата щодо ознайомлення з усіма матеріалами, які є наявними в комісії перед проведенням співбесіди.

Іншим важливим джерелом для збору додаткової інформації є відповіді органів державної влади, які можуть надати відомості або копії документів, що можуть бути використані для подальшого дослідження та оцінювання наявних застережень.

Обов'язковим є визначення для кандидата строку для надання письмових відповідей таким чином, щоб його відповіді надійшли до комісії до дати проведення співбесіди й у членів комісії був час для ознайомлення з ними.

Приклади письмових запитань, які можуть бути надіслані на етапі збору додаткової інформації, містяться в [Додатку 2](#).

Етап 4. Підготовка переліку застережень щодо доброчесності для обговорення на співбесіді

Після дослідження додаткової інформації, отриманої від кандидата та органів державної влади, члени комісії визначають застереження, які підлягають обговоренню під час співбесіди. Оскільки час тривалості співбесіди є обмеженим, перелік застережень зазвичай обмежується лише тими, які, в разі підтвердження, можуть негативно вплинути на оцінювання кандидата відповідності критерію доброчесності.

Перелік таких застережень може бути формалізованим (наприклад, підготовка ГРМЕ інформаційної записки щодо кандидатів ВАКС перед скликанням спеціального спільного засідання) або неформальним. Головною метою підготовки такого документа є ознайомлення всіх

членів комісії з переліком основних застережень, які члени комісії мають намір обговорити під час співбесіди.

Етап 5. Проведення співбесіди з кандидатом для обговорення виявлених застережень щодо доброчесності

Співбесіда — це головний формалізований етап усіх конкурсних процедур, який прямо передбачений законом. Метою проведення співбесіди є:

1. обговорення з кандидатом усіх застережень до його доброчесності, які залишилися в комісії після отримання від кандидата письмових пояснень⁸;
2. надання кандидатові змоги зробити пояснення та спростувати такі застереження повністю чи частково.

Залежно від процедури, метою співбесіди, крім оцінки доброчесності, також може бути оцінка відповідності кандидата іншим вимогам закону (наприклад, критерію професійної компетентності).

Етап 6. Ухвалення рішення щодо відповідності кандидата критерію доброчесності

Після проведення співбесіди комісія на основі зібраної та проаналізованої інформації, відповідей кандидата ухвалює рішення про відповідність або про невідповідність кандидата критерію доброчесності. При цьому для ухвалення рішення можуть використовуватися не лише усні відповіді кандидата, які він надав під час співбесіди, а і його письмові відповіді, а також уся релевантна інформація від органів державної влади, третіх осіб та з відкритих джерел.

Залежно від нормативного регулювання процедури, рішення (резольютивна частина) невідкладно оголошується та оприлюднюється.

⁸ У разі наявності підвищеного суспільного інтересу до конкурсної процедури (наприклад, у разі отримання інформації від громадських організацій щодо ймовірної невідповідності кандидата критерію доброчесності) під час співбесіди з кандидатом можуть коротко обговорюватися також ті застереження, щодо яких кандидат надав повну та вичерпну відповідь у письмових поясненнях. Оскільки письмові запитання та відповіді не підлягають оприлюдненню, обговорення таких застережень під час співбесіди, яка транслюється в режимі реального часу, дозволяє громадянському суспільству переконатися, що їхня інформація була використана, врахована та досліджена під час оцінювання доброчесності кандидата.

Варто зазначити, що в деяких конкурсних процедурах після проведення співбесіди можуть бути надіслані додаткові запити про надання інформації до кандидата або органів державної влади. Така можливість дозволяє уточнити інформацію, яка може мати вирішальне значення перед ухваленням рішення щодо відповідності кандидата критерію доброчесності. Втім, наявність такої можливості залежить від правового регулювання, яке регламентує проведення конкурсної процедури.

Етап 7. Виготовлення письмового рішення

Завершальним етапом більшості конкурсних процедур є виготовлення повного тексту письмового рішення, яке містить обґрунтування визнання кандидата таким, що відповідає або не відповідає критеріям доброчесності. Вимоги про обов'язкову наявність обґрунтування залежать від нормативного регулювання відповідної конкурсної процедури.

Переважна більшість комісій наводить обґрунтування у мотивувальній частині рішень щодо невідповідності критерію доброчесності орієнтовно за такою структурою:

- ▶ Фактичні дані, у зв'язку з якими виникли застереження щодо відповідності критерію доброчесності.
- ▶ Пояснення кандидата щодо застережень.
- ▶ Оцінка пояснень кандидата комісією.
- ▶ Правові норми з законодавства та правил професійної етики, що є застосовними до конкретного випадку.
 - Показники/індикатори доброчесності, яким не відповідає кандидат у зв'язку з виявленими фактами.
 - Висновок про наявність обґрунтованого сумніву щодо відповідності кандидата конкретному показнику критерію доброчесності.

Водночас рішення про відповідність кандидата критерію доброчесності можуть не містити мотивувальної частини. Якщо ж процедура чи норми закону вимагають викладення обґрунтування таких рішень, тоді мотивувальна частина рішень про відповідність кандидата критерію доброчесності зазвичай обмежується переліком фактичних даних,

у зв'язку з якими виникали застереження щодо доброчесності, поясненнями кандидата та оцінкою цих пояснень комісією.

За прикладом судових рішень, рішення щодо відповідності або невідповідності критерію доброчесності не повинне містити аналіз пояснень кандидата та виклад позиції комісії стосовно всіх застережень щодо кандидата. У рішенні має надаватися оцінка лише тим застереженням, які мають суттєве значення для ухвалення рішення про відповідність або невідповідність кандидата критерію доброчесності.

Розділ 4. Рекомендації щодо аналізу майнових декларацій при оцінюванні доброчесності

Для участі у всіх процедурах, де оцінюється доброчесність, кандидати зобов'язані подати декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (далі — декларація), за попередній рік. Також комісії уповноважені аналізувати всі інші декларації, які кандидат раніше подавав до Національного агентства з питань запобігання корупції (далі — НАЗК).

У цьому розділі викладені рекомендації щодо аналізу окремих розділів декларацій та повідомлень про суттєві зміни майнового стану для виявлення інформації, яка може свідчити про порушення правил декларування або інші випадки недоброчесності кандидата⁹. Також висвітлено інформацію про роз'яснення НАЗК щодо заповнення декларацій, які діяли в різний час.

Аналіз окремих розділів декларації

Розділ 2.1 декларації. Інформація про суб'єкта декларування

У цьому розділі варто звернути увагу на зареєстроване місце проживання та місце фактичного проживання кандидата.

Частим порушенням, яке можна виявити при аналізі цього розділу, є недекларування кандидатом майнових прав на об'єкт нерухомості в Розділі 3 «Об'єкти нерухомості», який він вказує як фактичне місце проживання.

Крім того, до 2020 року (включно) в декларантів був обов'язок задекларувати майнові права на об'єкт нерухомості, де він був зареєстрований.

Розділ 2.2 декларації. Інформація про членів сім'ї суб'єкта декларування

Особа зобов'язана вказати в цьому розділі своє подружжя та дітей віком до 18 років. Також необхідно зазначити всіх осіб, з якими особа

⁹ Інформація про найпоширеніші помилки в деклараціях: <https://nazk.gov.ua/uk/novyny/nazk-vyznachylo-top-10-porushen-u-deklaratsiyah/>

спільно проживає (детальніше — в Законі України «Про запобігання корупції»). Декларування особи як члена сім'ї передбачає обов'язок вказати інформацію про майно й доходи такої особи, тому кандидати можуть умисно не декларувати осіб, з якими фактично проживають¹⁰.

Розділ 3 декларації. Об'єкти нерухомості

У цьому розділі декларації особа зобов'язана вказати майнові права (право власності або право користування) на всі об'єкти нерухомого майна, які є в декларанта та членів його / її сім'ї. Також декларант має вказати інформацію про: дату набуття майнового права на об'єкт нерухомості, площу, реєстраційний номер, місцезнаходження об'єкта (адреса), вартість та інформацію про осіб, яким належить об'єкт, свою частку на це майно та частку, яка належить іншим особам.

Найчастіші порушення при заповненні цього розділу такі:

- ▶ недекларування майнових прав на об'єкти нерухомості декларанта або членів сім'ї;
- ▶ недекларування вартості об'єкта нерухомості;
- ▶ декларування заниженої вартості об'єкта нерухомості;
- ▶ декларування неправильної площі об'єкта нерухомості;
- ▶ недекларування реєстраційного номера об'єкта нерухомості;
- ▶ недекларування майнових прав на зареєстроване місце проживання (в електронних деклараціях за 2015–2020 роки);
- ▶ недекларування майнових прав на місце фактичного проживання.

Для перевірки інформації про об'єкти нерухомості особи та членів її сім'ї необхідно використовувати дані з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно, що дозволить з'ясувати наявність права власності в кандидата та членів його сім'ї на об'єкти нерухомості, їх точну площу та реєстраційні номери. У разі безоплатного користування кандидатом та його сім'єю об'єктами нерухомості доцільно з'ясувати інформацію про власника таких об'єктів нерухомості та наявність у нього достатніх коштів для набуття такого майна.

¹⁰ Див. п. 1 Рішення Етичної ради щодо Ковальчука С.О.: https://ec.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/ec/Kovalchuk37.pdf

Орієнтовну ринкову вартість об'єкта нерухомості можна оцінити через Сервіс автоматичної оцінки вартості Фонду державного майна України (переважно для нових об'єктів нерухомості) та через оголошення про продаж подібних об'єктів нерухомості, що містяться у відкритих джерелах.

Розділ 4 декларації. Об'єкти незавершеного будівництва

У цьому розділі варто звернути увагу на дату виникнення майнових прав на об'єкт незавершеного будівництва. На етапі письмових запитань доцільно з'ясувати інформацію про витрати, які кандидат здійснив на будівництво цього об'єкту, оскільки це може мати значення при оцінці його ліквідних активів¹¹.

Розділ 5 декларації. Цінне рухоме майно (крім транспортних засобів)

У цьому розділі кандидати зазвичай декларують ювелірні вироби, твори мистецтва, дорогоцінні годинники тощо¹². Водночас поширеним є недекларування вартості такого майна. У письмових запитаннях доцільно з'ясувати підстави набуття права власності на задекларовані об'єкти та їхню орієнтовну вартість, оскільки вона може бути більшою за офіційні доходи особи. Орієнтовну ринкову вартість таких об'єктів можна з'ясувати з відкритих джерел.

Розділ 6 декларації. Цінне рухоме майно — транспортні засоби

У розділі 6 особа зобов'язана вказати всі майнові права (право власності та право користування) на транспортні засоби (автомобілі, причепа, мотоцикли, човни тощо), що належать їй та членам її сім'ї. При цьому особа зобов'язана вказати дату набуття майнового права, марку, модель та рік випуску транспортного засобу, а також його вартість.

Найчастіші порушення при заповненні цього розділу такі:

- недекларування вартості транспортного засобу;

¹¹ Див. п. 1 Рішення Етичної ради щодо Котубея І.І.: https://ec.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/ec/55.pdf

¹² За умови, що їхня вартість є вищою за поріг декларування, встановлений законом. Розміри порогів декларування для цінного рухомого майна (крім транспортних засобів), подарунків, фінансових зобов'язань, грошових активів, видатків та для цілей подання повідомлення про зміни у майновому стані містяться в [Додатку 3](#).

- ▶ декларування заниженої вартості транспортного засобу;
- ▶ недекларування права користування транспортним засобом на який кандидату (члену сім'ї) видали довіреність;
- ▶ недекларування права власності на транспортний засіб на який кандидат (член сім'ї) видав «генеральну» довіреність¹³;
- ▶ недекларування права користування транспортним засобом, яким кандидат (члени сім'ї) фактично користувався.

Для перевірки інформації про майнові права на транспортні засоби, що належать кандидату (членам його сім'ї) необхідно використати дані з Єдиного державного реєстру транспортних засобів та Єдиного реєстру довіреностей. Ця інформація дозволить виявити незадекларовані транспортні засоби, що знаходяться на праві власності та користування у кандидата (членів сім'ї). Деколи інформацію про користування транспортними засобами можна з'ясувати з даних про вчинення кандидатом (членами сім'ї) адміністративних правопорушень (перевищення швидкості тощо).

Для з'ясування ринкової вартості транспортних засобів доцільно використовувати відомості з офіційного вебсайту Міністерства економіки України щодо розрахунку вартості транспортних засобів¹⁴ та інформацію з відкритих джерел (наприклад, вебсайти оголошень з продажу транспортних засобів¹⁵). Відповідно до ринкової вартості можна визначити орієнтовну вартість транспортного засобу, якщо кандидат його не декларував або якщо задекларована вартість очевидно занижена. Цю інформацію також доцільно використати для вирахування ліквідних активів кандидата.

Розділ 7 декларації. Цінні папери

У цьому розділі особа зобов'язана вказати інформацію про акції (інші цінні папери), які належать їй та членам її сім'ї. Інформація з цього розділу може бути використана для визначення дотримання особами

¹³ Довгострокова довіреність на право розпорядження транспортним засобом.

¹⁴ Офіційний вебсайт Міністерства економіки України: <https://me.gov.ua/Vehicles/CalculatePrice?lang=uk-UA>

¹⁵ Вебсайт архівних оголошень: <http://www.autoprodazha.com/archive/legkovie/>

вимог несумісності (наприклад, ч. 7 ст. 6 Закону України «Про Вищу раду правосуддя»).

Розділ 8 декларації. Корпоративні права

У цьому розділі особа зобов'язана вказати інформацію про корпоративні права, які належать їй та членам її сім'ї. Інформація з цього розділу може бути використана для визначення дотримання особами вимог несумісності (наприклад, ч. 7 ст. 6 Закону України «Про Вищу раду правосуддя»).

Розділ 9 декларації. Юридичні особи, трасти або інші подібні правові утворення, кінцевим бенефіціарним власником (контролером) яких є суб'єкт декларування або члени його сім'ї

Інформація з розділу 9 може бути використана для виявлення юридичних осіб та інших правових утворень, які безпосередньо пов'язані з особою та членами її сім'ї. Подальше дослідження діяльності та інформації про прибуток таких юридичних осіб може бути використане для з'ясування фінансового становища кандидата або членів його сім'ї.

Розділ 11 декларації. Доходи, в тому числі подарунки

У цьому розділі декларант має вказати інформацію про всі доходи, які він та члени його сім'ї отримали за рік. Також декларант має вказати джерело отримання таких доходів.

Інформація з цього розділу є критичною для визначення обсягу ліквідних активів особи та членів її сім'ї. Формула визначення ліквідних активів описана в рішенні ЄСПЛ «Джоджай проти Албанії» (§31, примітка 1):

«Для цілей цього рішення «ліквідні активи» означають (А) баланс заощаджень готівкових коштів станом на кінець даного календарного року, визначених органами перевірки, який має дорівнювати (В) балансу грошових коштів заявника та його партнера, перенесеного з попереднього календарного року, плюс (С) річний дохід заявника та його партнера, одержаний протягом звітного календарного року і підтверджений офіційними документами, мінус (D) будь-які витрати (включно з поточними щоденними витратами, витратами на подорожі, платежами в рахунок погашення іпотечного кредиту, але не обмежуючись лише ними).

Будь-які розходження, коли (А) перевищує (В+С+D) дають підстави припускати існування незадекларованих ліквідних активів, які не можуть бути пояснені грошовими потоками, що підтверджені наявними у справі документами».

Для оцінки рівня доходів сім'ї декларанта необхідно порівняти доходи з усіх декларацій, поданих декларантом, що дозволить встановити наявність або відсутність достатніх коштів на придбання дороговартісного майна, зокрема об'єктів нерухомості та транспортних засобів.

Для перевірки інформації про доходи декларанта та членів його сім'ї необхідно отримати витяги з Державного реєстру фізичних осіб — платників податків.

У разі отримання доходів у вигляді подарунків, доцільно звернути увагу на осіб, які ці подарунки надали, оскільки може бути доречним дослідити інформацію про їхній майновий стан.

Розділ 12 декларації. Грошові активи

У цьому розділі особа зобов'язана вказати інформацію про всі грошові заощадження, які є більшими за встановлений законом поріг декларування¹⁶, що зберігаються у неї та членів її сім'ї. Порівняння доходів за всі попередні роки та витрат на проживання і придбання нерухомого та рухомого майна дозволяє визначити чи достатньо в особи було коштів для таких грошових заощаджень.

Розділ 12.1 декларації. Банківські та інші фінансові установи, в тому числі за кордоном, в яких у суб'єкта декларування або членів його сім'ї відкриті рахунки або зберігаються кошти, інше майно

Декларант зобов'язаний вказати банківські рахунки, які були відкриті на його ім'я та ім'я членів сім'ї. Найпоширенішою проблемою, пов'язаною з цим розділом, є недекларування банківських рахунків.

Розділ 13 декларації. Фінансові зобов'язання

У цьому розділі особа зобов'язана задекларувати фінансові зобов'язання (кредити, позики тощо), які наявні в неї та членів сім'ї.

¹⁶ Інформація про пороги декларування: <https://docs.google.com/spreadsheets/d/1bHX-sivrfxiXtVQZihl6XSbXWVWw9buH/edit?usp=sharing&ouid=101277226939814540600&rtfpof=true&sd=true>

Обсяг фінансових зобов'язань важливий для визначення ліквідних активів сім'ї декларанта. Крім того, наявність значної кількості фінансових зобов'язань може бути підставою для виникнення сумнівів у незалежності кандидата. Також інформація про осіб, які надали грошові кошти декларанту, може бути використана для з'ясування їхнього майнового стану, оскільки одним зі способів легалізації доходів є надання грошових позик особами, які не мають для цього достатніх доходів. Зазвичай декларанти вказують, що такі позики надходять від близьких осіб, які не є членами сім'ї (батьки, тесть, теща тощо).

Розділ 14 декларації. Видатки та правочини суб'єкта декларування

У цьому розділі декларант має вказати всі свої видатки та видатки членів сім'ї, здійснені протягом року, які перевищують поріг декларування. Інформація про видатки особи використовується для визначення її ліквідних активів. До того ж поширеною помилкою при заповненні декларацій є незазначення видатків на придбання дороговартісного майна (зазвичай, об'єкта нерухомості чи транспортного засобу), навіть за умови декларування такого майна в інших розділах.

Розділ 15 декларації. Робота за сумісництвом суб'єкта декларування

Кандидат зобов'язаний зазначити відомості про всю діяльність, яку він та члени його сім'ї здійснюють на платній основі за сумісництвом. Інформація з цього розділу може бути використана для перевірки дотримання кандидатом вимог несумісності.

Розділ 16 декларації. Вхідження суб'єкта декларування до керівних, ревізійних чи наглядових органів, об'єднань, організацій, членство в таких об'єднаннях (організаціях)

У цьому розділі кандидат має зазначити своє членство в громадських організаціях. Найпоширенішою помилкою при заповненні цього розділу серед адвокатів є недекларування членства в Національній асоціації адвокатів України, до якої входять усі адвокати відповідно до Закону України «Про адвокатуру».

Повідомлення про суттєві зміни майнового стану

Додатково до щорічних декларацій доцільно аналізувати інформацію, яку кандидат вказує у повідомленнях про суттєві зміни майнового стану. Ця інформація має подаватися в разі отримання доходу, придбання майна чи здійснення видатку, більшого за поріг декларування. Такі повідомлення мають подаватися протягом 10 днів з дати транзакції. Інформацію, вказану в таких повідомленнях, кандидат має відобразити в щорічній декларації. Найпоширенішими помилками є неподання повідомлення про суттєві зміни майнового стану або пропущення 10-денного строку для його подання.

Роз'яснення НАЗК щодо декларування

З метою однакового застосування положень Закону України «Про запобігання корупції», НАЗК надає роз'яснення, що мають рекомендаційний характер та відображають правозастосовну практику. Незважаючи на рекомендаційний характер роз'яснень, вони є важливим джерелом правил для заповнення декларацій та повинні використовуватися під час оцінювання відповідності критерію доброчесності.

У разі відхилення від рекомендацій НАЗК кандидат має надати вагомі та обґрунтовані пояснення, чому він заповнив декларацію всупереч офіційним рекомендаціям.

Станом на січень 2025 року актуальним є Роз'яснення НАЗК щодо фінансової доброчесності № 4, прийняте 13.11.2023 р., зі змінами від 28.01.2025 р¹⁷.

До цього в різний час діяли такі роз'яснення НАЗК:

1. Роз'яснення щодо застосування окремих положень Закону України «Про запобігання корупції» стосовно заходів фінансового контролю від 11.08.2016 № 3¹⁸.
2. Роз'яснення щодо застосування окремих положень Закону України «Про запобігання корупції» стосовно заходів фінансового контролю від 13.02.2020 № 1¹⁹.

¹⁷ Режим доступу: <https://wiki.nazk.gov.ua/pdfs/?file=/wp-content/uploads/Categories/a3/18/a3181414be7bc50294dd054cadb37dc2c62cba21fc3d0266b7a533273f480536620193612.pdf>

¹⁸ Режим доступу: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2019/04/2-1.pdf>

¹⁹ Режим доступу: <https://wiki.nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2020/10/Rozyasnennya-2020-finish-12.02.20201.pdf>

3. Роз'яснення щодо застосування окремих положень Закону України «Про запобігання корупції» стосовно заходів фінансового контролю (подання декларації, повідомлення про суттєві зміни в майновому стані, повідомлення про відкриття валютного рахунку) від 29.12.2021 № 11²⁰.
4. Роз'яснення НАЗК щодо фінансової доброчесності (подання декларації, повідомлення про суттєві зміни в майновому стані, повідомлення про відкриття валютного рахунку) від 13.11.2023 № 4²¹ (із наступними змінами, які вносилися у 2023, 2024 та 2025 роках).

При з'ясуванні питання дотримання кандидатом правил декларування в деклараціях, які були подані до прийняття чинних Роз'яснень НАЗК, необхідно використовувати редакцію Закону України «Про запобігання корупції» та редакцію роз'яснень, які діяли на момент подання таких декларацій.

²⁰ Режим доступу: <https://wiki.nazk.gov.ua/download-controller/?sid=132&a=docs&id=d6b1e6327ed89d65f4e386b0b95523a82cdc6a33bd8e65389b94289cdef67ab22137515>

²¹ Режим доступу: <https://wiki.nazk.gov.ua/pdfs/?file=/wp-content/uploads/Categories/94/eb/94eb4d1e2ad4cac55bc28c399c1a322043e796ecd6663ec7a71d74c746fcf459998422727.pdf>

Розділ 5. Проведення співбесіди під час оцінювання доброчесності

Співбесіда — це ключовий етап оцінювання відповідності особи (судді, кандидата) критерію доброчесності незалежно від процедури, в якій таке оцінювання відбувається. Хоча дослідження доброчесності не зводиться тільки до співбесіди, однак здебільшого саме цей етап є завершальним і після нього комісія переходить безпосередньо до ухвалення рішення щодо відповідності або невідповідності особи критерію доброчесності.

Саме на етапі співбесіди члени комісії оголошують кандидату застереження щодо його доброчесності та можуть поставити відповідні запитання, а в кандидата виникає право надати відповідні пояснення для спростування таких застережень.

Як було вже зазначено в попередньому розділі, співбесіда — це частина процедури оцінювання доброчесності, а її мета — з'ясування питання про те, чи є підстави для обґрунтованого сумніву щодо відповідності судді (кандидата) критерію доброчесності. За результатами співбесіди комісія має або підтвердити, що в неї немає обґрунтованих сумнівів у відповідності особи критерію доброчесності, або сформулювати й описати вичерпний перелік застережень, у зв'язку з якими в комісії такий обґрунтований сумнів виник.

Оскільки формат співбесіди передбачає лише запитання членів комісії та відповіді судді (кандидата), то в комісії з'являється, зокрема, можливість оцінити правдивість наданих кандидатом відповідей. Іншими словами, під час співбесіди в комісії з'являється можливість, серед іншого, перевірити чесність кандидата.

Ефективне проведення співбесід потребує активного й інтенсивного залучення членів комісії до дослідження всіх матеріалів, які мають значення для оцінювання кандидата. Для того, щоби співбесіда досягла своєї мети, важливо дотримуватися нижче викладених рекомендацій, які перевірені практикою.

1. Заходи, що передують проведенню співбесіди

1.1. Надсилання письмових запитань. Перед проведенням співбесіди важливо надсилати кандидату письмові запитання, пов'язані з виявленими

застереженнями (тобто юридичними та іншими фактами, а також подіями й обставинами), які вказують на можливу невідповідність судді (кандидата) показникам доброчесності. При цьому в письмових запитаннях обов'язково потрібно зазначати, що кандидат має право подати не лише відповіді на поставлені питання, а й долучити до відповіді копії відповідних офіційних документів (договори, посвідчення, медичні документи, довідки, майнові й митні декларації, квитанції про сплату, банківські виписки тощо), які пов'язані із запитаннями.

Метою направлення письмових запитань є підготовка комісії до співбесіди, а саме — з'ясування деталей і ознак попередньо виявлених застережень, а також з'ясування позиції кандидата стосовно цих застережень. Завдяки відповідям кандидата, а також долученим до відповідей копій документів, у комісії з'являється можливість заздалегідь вивчити обґрунтованість та вірогідність застережень щодо доброчесності. А також виокремити важливі для подальшого дослідження фактичні дані, з якими кандидат погодився або принаймні не заперечив у своїх відповідях на письмові запитання.

Крім того, роль письмових запитань полягає в тому, що вони зменшують можливості кандидата вже на самій співбесіді штучно затягувати час і ухилятися від відповідей (наприклад, під час співбесіди кандидат вже не зможе сказати, що не пам'ятає певних фактів або що йому треба додатковий час, щоб зібрати документи, які він обов'язково надасть комісії пізніше тощо). Враховуючи обмежений час будь-яких подібних процедур, сценарій затягування або відкладання співбесіди вкрай небажаний, особливо якщо досліджуване питання є ключовим для визначення доброчесності кандидата.

Інформація, надана в письмових відповідях, також окреслює межі, яких кандидат має дотримуватися у своїх усних відповідях під час співбесіди.

1.2. Детальний аналіз застережень. На етапі письмових запитань важливо вивчити всі деталі та особливості щодо конкретного застереження, яке виникло стосовно кандидата. Наприклад, якщо в комісії виникло застереження щодо дотримання кандидатом правил декларування, необхідно ретельно дослідити нормативно-правове регулювання, що встановлює та визначає ці правила, включно із законами, підзаконними актами, роз'ясненнями та, за потреби, судовою практикою. У разі, якщо в комісії наявні сумніви щодо законності доходів на будівництво приватного будинку, який, за словами кандидата, був побудований ним самим, необхідно дослідити етапи та приблизну вартість будівництва

будинку, включно з будівельними матеріалами, будівельними послугами, необхідною технікою тощо. Обізнаність у суті застереження дозволить визначати запитання, які важливо поставити під час співбесіди, щоб перевірити чесність кандидата.

1.3. Визначення доповідача. Для ефективної організації роботи комісії доцільно визначити одного доповідача, який буде відповідальним за дослідження всієї інформації про кандидата. Під час співбесіди завданням доповідача буде дослідження тих застережень, які він виявив на етапі аналізу наявної в комісії інформації. Саме доповідач відповідальний за побудову й проведення співбесіди в такий спосіб, щоб це сприяло комплексному та якісному з'ясуванню наявних застережень і перевірці правдивості відповідей кандидата. Водночас інші члени комісії мають уважно слухати відповіді кандидата й ставити додаткові запитання, якщо в цьому є необхідність.

Втім, ефективним може бути й інший варіант, коли матеріали про кандидата повною мірою вивчають усі члени комісії, а основного доповідача не визначають. Перевага такого підходу в тому, що дослідження матеріалів відбувається більш комплексно і члени комісії не є залежними від інформації, яка подана доповідачем. Втім, навіть у такому разі, членам комісії варто заздалегідь мати домовленість про:

1. перелік застережень, які вони будуть з'ясовувати під час співбесіди;
2. перелік деталей і фактів, що є найбільш критичними для з'ясування;
3. розподіл між членами комісії питань по різних блоках.

2. Підготовка до співбесіди

Під час підготовки до співбесіди комісія має можливість ознайомитися з матеріалами стосовно всіх застережень до кандидата, визначити послідовність та спосіб їх з'ясування під час співбесіди. До кожної співбесіди членам комісії необхідно готуватися, незалежно від того наскільки суттєвими є застереження.

2.1. Зосередитися на з'ясуванні лише критичних застережень. Необхідно визначити щонайбільше 3–4 найбільш серйозних застереження щодо доброчесності кандидата, які можуть окремо або в сукупності

скласти основу для обґрунтованого сумніву у відповідності критерію доброчесності. Це дозволить виключити з поля уваги решту застережень, щодо яких кандидат надав вичерпні письмові відповіді та спростував їх або які є несуттєвими.

2.2. Згрупувати всі зібрані матеріали. Для ефективності роботи доцільно зібрати всі письмові матеріали щодо відповідного застереження, включно із запитаннями до кандидата та його відповідями, в одному систематизованому по розділах документі (досьє кандидата). Це значно спростить підготовку до співбесіди, оскільки дозволить мати членам комісії швидкий доступ до всіх матеріалів, які можуть отримати значення для дослідження. На підставі зібраного матеріалу зручно визначати факти, які можна вважати встановленими з огляду на інформацію, надану органами державної влади або кандидатом.

2.3. З'ясувати вірогідні варіанти ситуації. З огляду на те, що завдання співбесіди, зокрема, — визначити правдивість наданих кандидатом відповідей, доречно поставити питання: які можуть бути найбільш вірогідні варіанти ситуації з урахуванням встановлених фактів? Наприклад, якщо кандидат не задекларував нерухоме майно, то доцільно заздалегідь проаналізувати можливі причини такого недекларування, адже це може бути як помилка під час заповнення декларації, так і намір приховати майно. Розуміння цього може значно вплинути на перелік та зміст запитань, які варто поставити кандидату під час співбесіди.

2.4. Скласти план співбесіди. План складається з таких пунктів: 1) перелік застережень, які треба з'ясувати; 2) перелік запитань під час співбесіди по кожному із застережень.

Питання мають бути спрямовані, зокрема, на дослідження правдивості письмових відповідей кандидата. Пріоритетність запитань доцільно визначити з огляду на те, який варіант ситуації, на думку комісії, є найбільш вірогідним.

На етапі підготовки плану співбесіди доречно встановити вихідну точку («З чого мені починати?»). Зазвичай співбесіда починається зі встановлення фактів, з якими кандидат погодився у письмових відповідях, або ж фактів, які не підлягають сумніву з огляду на їх очевидність та підтвердженість зібраними матеріалами.

2.5. Використовувати умовні скорочення. Для прискорення проведення співбесіди доцільно визначити перелік умовних скорочень, які можуть використовуватися під час формулювання запитань. Наприклад, якщо

на співбесіді досліджуються питання, пов'язані з набуттям майнових прав на декілька житлових будинків, замість того, щоб щоразу називати адресу будинку, його площу та дату набуття, доречно ввести умовні скорочення на кшталт «будинок 1», «будинок 2», «будинок 3» тощо. На початку співбесіди необхідно озвучити й пояснити ці умовні скорочення, та переконатися, що кандидат їх розуміє.

2.6. Підготувати документи для демонстрації. Доречно визначитися з переліком документів, які планується продемонструвати кандидату, оскільки вони можуть мати значення для дослідження відповідного застереження. Як правило, більшість таких документів були надані кандидату ще на етапі письмових запитань, однак для того щоб переконатися, що кандидат ознайомлений із тим самим документом, що й комісія, може виникнути необхідність продемонструвати ці документи під час співбесіди.

3. Проведення співбесіди

Проведення співбесіди зазвичай відбувається в заздалегідь установлених часових рамках. Ефективність використання цього часу забезпечується підготовкою до співбесіди відповідно до рекомендацій, про які йтиметься далі.

3.1. Короткі запитання. За загальним правилом, запитання мають бути короткими та простими — орієнтовно до 20 слів. На довгі запитання зазвичай дають довгі відповіді, й це невиправдано ускладнює й затягує процес з'ясування обставин. Крім того, довгі й складні запитання дозволяють кандидату на свій розсуд обирати, що саме відповісти, а це не сприяє меті співбесіди. До того ж довгі запитання важкі у сприйманні як для кандидата, так і для членів комісії. Якщо в співбесіді беруть участь іноземні експерти, які не володіють українською мовою, під час постановки запитань потрібно давати час на переклад. Що коротше сформульоване запитання, то легше його правильно та чітко перекласти.

3.2. Закриті запитання. Більшість запитань мають бути закритими, тобто передбачати лише відповіді так, ні, не знаю. Запитання такого типу допомагають швидко з'ясувати необхідні обставини й рухатися за планом співбесіди, заощаджуючи час. Відповіді на закриті питання дають можливість чітко фіксувати суть позиції кандидата.

Водночас частими є випадки, коли для з'ясування певного застереження доцільним є спочатку ставити одне або два відкритих запитання,

а вже потім, за мотивами отриманих відповідей, ставити уточнювальні закриті запитання.

3.3. Установлення фактичних даних. Як вже зазначалося, дослідження застережень щодо доброчесності варто починати зі встановлення фактів, які мають значення для конкретної ситуації. Це допоможе, якщо в процедурі співбесіди є доповідач, іншим членам комісії повною мірою розуміти фактичні дані, які мають значення для кваліфікації ситуації. Також це дасть змогу іншим членам комісії зрозуміти сутність застереження, оскільки їм будуть відомі всі релевантні факти. Бажано, щоб запитання щодо встановлення фактів були переважно закритими, тобто передбачали відповіді лише так, ні, не знаю.

3.4. Повільний темп. Запитання бажано ставити в повільному темпі, щоб усі члени комісії змогли зрозуміти його суть та значення для співбесіди. Дотримання цієї рекомендації особливо важливо, якщо здійснюється синхронний переклад.

3.5. Готовність до зміни плану співбесіди. Під час співбесіди вкрай важливо уважно слухати відповіді кандидата та робити нотатки (бажано — з чіткими цитатами відповідей). У відповідях кандидата може з'являтися нова інформація. Тому потрібно бути готовим адаптувати запитання, підготовані в плані перед співбесідою, залежно від відповідей, які дає кандидат. Певні відповіді кандидата під час співбесіди можуть спричинити ситуацію, коли потрібно буде частково або й повністю змінити напрям співбесіди. Слухати та вникати у зміст відповідей кандидата — це окрема навичка, яка є особливо важливою для успішної співбесіди. Під час співбесіди доцільно робити незначні паузи для того, щоб обдумати отриману відповідь та вирішити, яке запитання поставити наступним.

3.6. Дослідження всіх деталей. У разі, якщо є сумніви щодо правдивості відповідей кандидата, необхідно з'ясувати якомога більше деталей про історію, яку він розповідає у відповідь на запитання. Доволі часто, якщо така історія неправдива, після з'ясування значної кількості деталей, стануть очевидними неузгодженості в його розповіді, й це може підтвердити обґрунтованість сумніву в чесності кандидата, а також, як варіант, — в обґрунтованому сумніві щодо відповідності кандидата одному чи декільком показникам доброчесності.

Наприклад, якщо джерелом походження коштів для придбання дорого-вартісного майна кандидат вказує продаж ягід, які збирали його родичі

впродовж десятиліть на присадибній ділянці, доцільно з'ясувати: площу земельної ділянки; сорт ягід; як довго тривав сезон саме цих ягід; чи були на території земельної ділянки теплиці та чи використовувалися вони для вирощування ягід; скільки працівників залучалося до збору ягід; як перевозилися і де продавалися ягоди; яка орієнтовна вартість за 1 кг ягід; який середній об'єм врожаю за сезон; чи є будь-які документи, що підтверджують дохід від продажу ягід тощо. За загальним правилом, що більше деталей вдасться з'ясувати, то легше визначити правдивість історії.

3.7. Керування співбесідою. Якщо виникає ситуація, коли кандидат прямо не відповідає на запитання або дає задовгу й нечітку відповідь, змінює тему запитання, відмовляється коротко відповісти так або ні на закриті запитання, варто зупинити його відповідь та повторити запитання. Це дозволить комісії контролювати хід співбесіди та значно заощадити час.

3.8. Підбиття підсумків. Наприкінці співбесіди, якщо є очевидним, що застереження не були спростовані кандидатом, можна, за бажанням, підбити підсумки, де продемонструвати, в чому ж полягає обґрунтованість сумніву. У жодному разі це не має звучати у формі звинувачення в нечесності або констатації факту, що кандидат допустив порушення. Метою підбиття підсумків є озвучення кандидату переліку неспростованих ним під час співбесіди застережень, які можуть стати підставою для обґрунтованого сумніву.

3.9. Допомога аналітика. Протягом усього часу співбесіди бажано залишатися на зв'язку з аналітиком, який здійснював попередній аналіз матеріалів щодо кандидата. Аналітик може слідкувати за відповідями та надавати коментарі щодо їх правдивості, відповідності законодавству, узгодженості з попередніми відповідями кандидата та передавати цю інформацію доповідачеві або іншим членам комісії.

Дотримання вищевикладених рекомендацій підвищить ефективність проведення співбесід і дозволить продемонструвати сторонньому спостерігачеві, в чому полягає обґрунтований сумнів у доброчесності кандидата. До того ж, у разі оскарження рішення комісії, відеозапис такої співбесіди слугуватиме переконливим доказом, що підтверджуватиме підстави ухвалення комісією рішення.

Розділ 6. Стандарт доказування при оцінюванні доброчесності

6.1. Поняття обґрунтованого сумніву

Під час розгляду питання про відповідність або невідповідність судді (кандидата) критеріям доброчесності та професійної етики, кожен член комісії формує свою позицію щодо голосування, яка базується на внутрішньому переконанні.

Внутрішнє переконання — це розумово-аналітичний стан члена комісії, в якому він є впевненим у правильності своїх висновків щодо наявності або відсутності фактів, подій, а також застережень щодо доброчесності судді (кандидата).

Втім, зазначене внутрішнє переконання може бути надто суб'єктивним критерієм, якщо для нього не встановити чіткі процедурні рамки. Такі рамки полягають у певному способі визначення ступеня ймовірності того, що факти й події, які становлять зміст застереження до доброчесності судді (кандидата), мають місце. Цей спосіб називається стандартом доказування. Словосполучення стандарт доказування (standard of proof) загалом походить з англо-американського права, де ним позначають рівень ймовірності, який є достатнім для того, щоб певний факт і подія вважалися дійсними.

Стандарт доказування відповідності критеріям доброчесності й професійної етики судді (кандидата) — це мінімально достатній ступінь упевненості в тому, що дані, які свідчать про невідповідність судді (кандидата) критеріям, мали місце. У світовій практиці існує багато стандартів доказування, які відрізняються між собою тим, наскільки високим (тобто більш вимогливим до переконаності в дійсності доказів) має бути ступінь впевненості, щоб можна було сказати, що докази вважаються дійсними. Ключовим фактором для класифікації стандартів доказування виступає тяжкість негативних наслідків для особи залежно від рішення, яке ухвалюється щодо неї на підставі зібраних доказів. За загальним правилом, що серйозніші можуть бути негативні наслідки для особи, то вищим має бути стандарт доказування.

У ч. 9 ст. 69 Закону «Про судоустрій і статус суддів» вказано, що кандидат на посаду судді відповідає критерію доброчесності, **якщо відсутні**

обґрунтовані сумніви в його незалежності, чесності, неупередженості, непідкупності, сумлінності, в дотриманні ним етичних норм, у його бездоганній поведінці в професійній діяльності та особистому житті, а також щодо законності джерел походження його майна, відповідності рівня життя кандидата на посаду судді або членів його сім'ї задекларованим доходам, відповідності способу життя кандидата на посаду судді його попередньому статусу.

Показниками визначено, що стандартом доказування під час оцінювання суддів (кандидатів) на відповідність критеріям доброчесності та професійної етики є обґрунтований сумнів.

Згідно Показників, **обґрунтований сумнів** — наявність відповідних та достатніх фактичних даних, які є переконливими для звичайної розсудливої людини, стосовно того, що суддя (кандидат на посаду судді) може не відповідати критеріям доброчесності та професійної етики.

Також Показники визначають, що **звичайна розсудлива людина** — законослухняна людина, яка достатньою мірою інформована про факти й процеси, що відбуваються, об'єктивно сприймає інформацію та обставини зі сторони.

Як видно з визначення, обґрунтований сумнів як стандарт доказування застосовується лише до тих фактичних даних, які є **відповідними** та **достатніми**.

Відповідність фактичних даних означає, що вони мають безпосередньо стосуватися судді (кандидата) або членів його сім'ї й за своїм змістом входити до кола, окресленого показниками критеріїв доброчесності та професійної етики.

Достатність фактичних даних, означає, що їх зміст (кожного окремо або в сукупності) є переконливим для звичайної розсудливої людини щодо того, що суддя (кандидат) може не відповідати критеріям доброчесності та професійної етики.

Під час застосування стандарту обґрунтований сумнів діє презумпція відповідності судді (кандидата) критеріям доброчесності та професійної етики, але вона є спростовною. Це означає, що ця презумпція перестає діяти в разі наявності в суб'єкта оцінювання застережень щодо доброчесності судді (кандидата), які підтверджені відповідними

й достатніми фактичними даними. За такої ситуації суддя (кандидат) прямо не зобов'язаний доводити свою відповідність критеріям. Однак він має право представити свою правову позицію, зокрема надати копії документів, усні та письмові пояснення, які, на його думку, спростовують наявні застереження. Суб'єкт оцінювання розглядає надані спростування. Якщо за результатом розгляду подані спростування визнані недостатніми, а наявні фактичні дані є переконливими для звичайної розсудливої людини, то ухвалюється рішення про невідповідність судді (кандидата) критеріям доброчесності та професійної етики.

6.2. Український досвід застосування стандарту доказування обґрунтований сумнів

Як вже сказано вище, згідно з ч. 9 ст. 69 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», відповідність критерію доброчесності визначається за допомогою стандарту доказування обґрунтований сумнів. Аналогічні правові положення діють щодо відбору членів ВРП та ВКС. Водночас стандарт обґрунтований сумнів в українській правовій системі застосовується не лише до кандидатів на посади публічних службовців, а й до осіб, які на момент проведення такого оцінювання обіймали посади публічної служби. Оцінювання останніх відбувалося в межах процедур, які мають характер екстраординарних і разових, та мали наслідком звільнення особи з займаної посади в разі наявності обґрунтованих сумнівів у її відповідності критеріям професійної етики та доброчесності.

До таких процедур належать, зокрема:

1. оцінювання членів ВРП, обраних (призначених) до набрання чинності Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо порядку обрання (призначення) на посади членів Вищої ради правосуддя та діяльності дисциплінарних інспекторів Вищої ради правосуддя» (далі — Закон 1635);
2. атестація прокурорів, передбачена Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо першочергових заходів із реформи органів прокуратури» (далі — Закон 113).

Оцінювання членів ВРП

Оцінювання членів ВРП відбувалося на підставі п. 4 розділу II «Прикінцеві та перехідні положення» Закону 1635, відповідно до якого Етична рада мала одноразово оцінити відповідність членів ВРП, обраних (призначених) до набрання чинності цього Закону, критеріям професійної етики та доброчесності. Таке оцінювання відбувалося за правилами, встановленими для оцінювання кандидатів на посаду члена ВРП. Ці правила, зокрема, охоплюють зміст критеріїв професійної етики та доброчесності (практично ідентичний до змісту критерію доброчесності для кандидатів на посаду судді) та можливість застосувати обґрунтований сумнів як стандарт доказування при оцінюванні відповідності критеріям.

Рішення ЄР про невідповідність члена ВРП критеріям професійної етики та доброчесності²², було предметом оскарження до ВС. За результатами судового розгляду, Велика Палата ВС у постанові від 16.02.2023 у справі № 990/99/22²³ дійшла висновку про правомірність рішення ЄР та зазначила таке:

«Особа, яка обіймає посаду члена ВРП, має докладати всіх зусиль для того, щоб, на думку розсудливої, законслухняної та поінформованої людини, її поведінка була бездоганною як у професійній діяльності, так і в особистому житті. Невідповідність / наявність сумнівів щодо відповідності особи певним особливим спеціальним вимогам, які ставляться до неї як члена ВРП, може свідчити виключно про недотримання нею певних стандартів саме професійної етики та може поставити під сумнів можливість виконання нею професійних обов'язків неупереджено та ефективно».

Таким чином ВС визнав, що наявність сумнівів щодо бездоганної поведінки в контексті професійної діяльності члена ВРП свідчить про недотримання ним вимог професійної етики.

Атестація прокурорів

Атестація прокурорів відбувається на підставі правових норм, встановлених у розділі II «Прикінцеві і перехідні положення» Закону 113.

²² Режим доступу: https://ec.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/ec/rishennj_6_07_05_2022.pdf

²³ Режим доступу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109390187>

Так, пп. 2 п. 12 цього розділу передбачено, що предметом атестації є оцінка професійної етики та доброчесності прокурора.

Закон № 113 прямо не встановлює стандарт доказування, який має застосовуватися при оцінюванні професійної етики та доброчесності прокурора в рамках атестації, зазначаючи лише, що таке оцінювання здійснюється під час етапу співбесіди. Втім на практиці, враховуючи предмет і мету атестації, всі кадрові комісії при оцінюванні відповідності прокурора критеріям професійної етики та доброчесності застосовують стандарт обґрунтований сумнів. Саме цей стандарт дозволяє забезпечити баланс між оцінкою всієї наявної інформації стосовно відповідності прокурора критеріям та захистом прав прокурора від ухвалення кадровою комісією свавільного рішення.

У період 2019–2020 рр. значну кількість прокурорів і слідчих органів прокуратури було звільнено з посад у процесі атестації через те, що кадрові комісії визнали їх такими, що не відповідають вимогам професійної етики та доброчесності, застосовуючи під час співбесід стандарт обґрунтованого сумніву.

Надалі рішення кадрових комісій про неуспішне проходження прокурором співбесіди в рамках атестації, неодноразово оцінювалися ВС, зокрема, в контексті застосування стандарту доказування.

— У Постанові ВС від 15.09.2022 у справі № 380/4314/21²⁴ зазначено про таке:

«Завданням кадрової комісії є не доведення того, що прокурор порушив закон, а визначення наявності обґрунтованих сумнівів щодо його відповідності вимогам професійної етики і доброчесності прокурора. Вказані обґрунтовані сумніви можуть виникати у тих випадках, коли наявні підстави вважати, що дії (бездіяльність) прокурора свідчать про його невідповідність критеріям навіть за відсутності з приводу таких дій (бездіяльності) офіційного рішення уповноважених посадових осіб чи органів державної влади (або у випадку прийняття рішення на користь прокурора, якщо є сумніви щодо об'єктивності такого рішення)».

²⁴ Режим доступу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106339446>

— У Постанові ВС від 22.09.2022 у справі №200/7541/20-а²⁵ суд погодився з рішенням кадрової комісії, яка ухвалила рішення про наявність обґрунтованих сумнівів щодо відповідності прокурора критеріям професійної етики та доброчесності у зв'язку з набуттям та відчуженням права власності на об'єкт нерухомості на тимчасово окупованій території, вчиненням дорожньо-транспортної пригоди із завданням шкоди здоров'ю іншої особи, можливе протиправне розголошення даних досудового розслідування.

— У Постанові ВС від 21.12.2022 у справі № 640/33526/20²⁶ суд дійшов до таких висновків (пп. 98, 100):

«Завданням кадрової комісії є не доведення того, що прокурор порушив закон, а визначення наявності обґрунтованих сумнівів щодо його відповідності вимогам професійної етики і доброчесності прокурора.

У процедурі атестації обґрунтовані сумніви уповноваженої комісії набувають значення, а прокурор, який має намір підтвердити свою відповідність вимогам професійної етики та доброчесності, повинен спростувати такі сумніви, або довести їх необґрунтованість. В протилежному випадку, задля досягнення мети запровадженої реформи прокуратури, такі сумніви можуть бути витлумачені не на користь особи».

6.3. Правові позиції Венеційської комісії та практика ЄСПЛ щодо стандартів доказування при оцінюванні відповідності особи критеріям професійної етики та доброчесності

Окремі аспекти процедури оцінювання відповідності судді критеріям доброчесності та професійної етики розглядалися Венеційською комісією та ЄСПЛ в межах своєї практики.

²⁵ Режим доступу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106466873>

²⁶ Режим доступу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108146385>

Так, у правовій позиції Венеційської комісії від 20.06.2022 № 1064/2021 щодо концепції оцінювання суддів та прокурорів і проекту змін до конституції Косово зазначено таке (п. 10)²⁷:

«У системі попередньої перевірки доброчесності рішення не приймає кандидата на роботу може обґрунтовуватися самими лише сумнівами, на основі оцінки ризиків. Однак рішення негативно оцінити особу, яка обіймає посаду, має ґрунтуватися на конкретних порушеннях, наприклад, наявності необґрунтованих активів, навіть якщо неможливо довести поза розумним сумнівом, що такі активи отримані з незаконних джерел».

Отже, Венеційська комісія констатувала, що стандарт, за яким проводиться оцінювання кандидатів на посаду публічної служби, може бути надзвичайно низьким та навіть не потребувати обґрунтування²⁸. Водночас стандарт доказування для визначення невідповідності публічного службовця критеріям професійної етики та доброчесності має передбачати опис підстав визнання службовця таким, що не відповідає критеріям, навіть якщо довести таку невідповідність доказами неможливо. Таким стандартом доказування є обґрунтований сумнів, який дозволяє оцінити рівень професійної етики та доброчесності особи на основі сумнівів, які можуть бути обґрунтовані наявними фактичними даними.

З 2021 року ЄСПЛ ухвалив декілька рішень у справах проти Албанії, в яких надав оцінку рішенням Незалежної кваліфікаційної комісії та її апеляційної палати, яка оцінювала суддів, прокурорів та інших публічних службовців Албанії на відповідність критеріям професійної етики та доброчесності. До таких рішень належать, зокрема, «Xhoxhaj v. Albania», «Thanza v. Albania», «Nikehasani v. Albania», «Sevdari v. Albania».

У своїх рішеннях Незалежна кваліфікаційна комісія застосовувала стандарт обґрунтований сумнів, який потім не викликав заперечень у ЄСПЛ. Так, у рішенні «Nikehasani v. Albania», ЄСПЛ погодився з висновком апеляційної палати Незалежної кваліфікаційної комісії, що виявлені факти, в контексті оцінюваного майна, були «достатньо

²⁷ Режим доступу: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2022\)011-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2022)011-e)

²⁸ Показово, що відповідно до ч. 9 ст. 69 Закону, стандарт доказування для кандидатів на посаду судді («обґрунтований сумнів») є вищим за стандарт, застосування якого допускає Венеційська комісія.

серйозними для виникнення ґрунтовних сумнівів щодо фінансової порядності заявника та підтверджують наявність підстав для його звільнення з посади»²⁹ (п. 125).

Незважаючи на те, що ЄСПЛ вдавався до оцінки підстав, на яких базувалися рішення Незалежної кваліфікаційної комісії та її апеляційної палати, й у деяких випадках не погоджувався з такими рішеннями (наприклад, п. 410 рішення «Xhoxhaj v. Albania»), проте застосування стандарту доказування у вигляді обґрунтованого сумніву ЄСПЛ при цьому не заперечував та завжди визнавав його таким, що відповідає цілям процедури оцінювання.

6.4. Відмінності між стандартом доказування у процедурі оцінювання доброчесності та стандартом доказування у процедурі притягнення судді до дисциплінарної відповідальності

Процедури притягнення судді до дисциплінарної відповідальності й оцінювання відповідності судді критеріям професійної етики та доброчесності відрізняються за: 1) підставами проведення; 2) колом фактів і обставин, які підлягають з'ясуванню; 3) видами рішень за результатами провадження; 4) правовими наслідками рішень. Зазначені відмінності зумовлюють різні підходи й до необхідного стандарту доказування в обох процедурах.

Стандарт доказування в дисциплінарному провадженні щодо судді встановлений Законом України «Про Вищу раду правосуддя» і передбачає наявність чітких та переконливих доказів для підтвердження існування підстави для притягнення судді до дисциплінарної відповідальності (ч. 16 ст. 49):

«Підстава для притягнення судді до дисциплінарної відповідальності вважається встановленою Дисциплінарною палатою (Вищою радою правосуддя) за результатами розгляду дисциплінарної справи, якщо докази, надані та отримані в межах дисциплінарного провадження, є чіткими та переконливими для підтвердження існування такої підстави. Чіткими та переконливими є докази, які з точки зору звичайної розсудливої людини у своїй сукупності дають змогу дійти висновку про наявність або відсутність обставин, що є підставою для притягнення судді до дисциплінарної відповідальності».

²⁹ Режим доступу: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22tabview%22:\[%22document%22\],%22itemid%22:\[%22001-221479%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22tabview%22:[%22document%22],%22itemid%22:[%22001-221479%22]})

Враховуючи зазначене, стандарт доказування *чіткі та переконливі докази* передбачає процедурне доведення наявності обставини для притягнення судді до дисциплінарної відповідальності. Лише після досягнення такого рівня переконання щодо фактичних обставин, з'ясованих у межах дисциплінарного провадження, до судді може бути застосоване дисциплінарне стягнення. Водночас дослідження інформації (доказів, пояснень) в межах одного дисциплінарного провадження стосується винятково обставин, які можуть свідчити про вчинення лише конкретного дисциплінарного проступку, щодо якого відкрито дисциплінарну справу. У разі, якщо в процесі розгляду такої дисциплінарної справи будуть з'ясовані обставини, які можуть свідчити про вчинення суддею іншого дисциплінарного проступку, дисциплінарна палата може відкрити нову дисциплінарну справу (ч. 10 ст. 49 Закону України «Про Вищу раду правосуддя»).

Крім того, якщо в діях судді не буде встановлено всіх елементів складу одного із визначеного законом виду дисциплінарного правопорушення, дисциплінарний орган не має права притягнути суддю до відповідальності.

На відміну від дисциплінарного провадження, при оцінюванні відповідності судді критеріям доброчесності та професійної етики предметом уваги є: 1) всі виявлені випадки порушень вимог законодавства, правил професійної етики або інших етичних норм; 2) всі випадки невідповідності показникам доброчесності та професійної етики, навіть якщо ці випадки не утворюють склад правопорушення.

Під час оцінювання кожне виявлене ймовірне порушення судді може розглядатися як окремо, так і в сукупності з іншими. Джерелами інформації під час оцінювання можуть бути будь-які відомості про суддю (в тому числі відомості, які він надав сам), що свідчать про його невідповідність показникам доброчесності, зокрема про вчинені ним порушення. Суб'єкт оцінювання досліджує такі відомості, визначає їхню ймовірність на підставі фактичних даних, що їх підтверджують. При цьому суб'єкт оцінювання не зобов'язаний доказувати невідповідність судді критеріям. Для ухвалення рішення про невідповідність судді критеріям доброчесності та професійної етики суб'єкту оцінювання потрібно мати відповідні та достатні фактичні дані, які з погляду звичайної розсудливої людини є переконливими для того, щоби вважати

суддю таким, що не відповідає вказаним критеріям. У зв'язку з цим, у процедурі оцінювання доброчесності судді тягар доказування відповідності критеріям покладено не стільки на суб'єкта оцінювання, скільки на самого суддю. Адже якщо суддя не спростує наявні в суб'єкта оцінювання сумніви й застереження, які виникли щодо відповідності судді критеріям, то є велика імовірність ухвалення негативного для нього рішення.

Отже, стандарт доказування *чіткі та переконливі докази* є вищим та більш вимогливим для суб'єкта ухвалення рішення, ніж стандарт *обґрунтований сумнів*, який застосовується під час оцінювання відповідності судді критеріям доброчесності та професійної етики.

З огляду на мету процедури оцінювання доброчесності, стандарт доказування в цій процедурі, широкий вибір джерел інформації, а також не зв'язаність суб'єкта оцінювання обов'язком доводити наявність елементів складу правопорушення, суб'єкт оцінювання має повну дискрецію щодо надання оцінки наявним у нього фактичним даним. У зв'язку з цим, рішення дисциплінарних органів, так само як і рішення інших органів державної влади (зокрема, результати спеціальної перевірки, повної перевірки декларацій тощо) не мають преюдиційної сили для суб'єкта оцінювання³⁰. Тобто факт притягнення судді до дисциплінарної відповідальності або ж погашення накладеного на нього дисциплінарного стягнення самі по собі не мають для суб'єкта оцінювання наперед визначеної юридичної сили під час процедури оцінювання відповідності судді критеріям доброчесності. При цьому суб'єкт оцінювання може враховувати обставини, через які суддю притягнули до дисциплінарної відповідальності, та надавати їм власну оцінку в межах процедури оцінювання відповідності критеріям.

У контексті співвідношення процедури оцінювання відповідності судді критеріям доброчесності та професійної етики й процедури притягнення судді до дисциплінарної відповідальності доцільно врахувати позицію Великої Палати Верховного Суду в рішенні від 16.06.2022 у справі

³⁰ З огляду на це серед правил оцінювання відповідності кандидата на посаду члена ВРП критеріям передбачені такі правила: «оцінювання відповідності показникам спирається на інформацію без часових або територіальних обмежень; будь-який висновок чи оцінка національного або міжнародного органу щодо професійної етики та доброчесності кандидата не є наперед визначальними та обов'язковими для Етичної ради».

№ 9901/57/19³¹, де суд підкреслив відмінність між цими процедурами (п. 18):

«Інформація із суддівського досьє використовується під час проведення кваліфікаційного оцінювання судді для цілей встановлення відповідності його займаній посаді судді чи продовження кар'єри з метою зайняття посади в іншому суді. Використання інформації про притягнення судді до дисциплінарної відповідальності є формою (елементом) охоплення і застосування значеннєвих обставин, котрі за професійними та морально-етичними ознаками характеризують здатність позивача бути суддею. Потрібно ще раз нагадати, що кваліфікаційне оцінювання за законом не є дисциплінарним провадженням; це, попри певну схожість, сутнісно різні, відмінні процедури. На стадії кваліфікаційного оцінювання відповідний компетентний орган не встановлює і не кваліфікує наявності в діях судді ознак складу дисциплінарного проступку, що є обов'язковою складовою процедури дисциплінарного провадження. На цій стадії відбувається оцінювання фактів (явищ) минулої поведінки судді в сенсі виявлення і визначення [нових] якостей (характеристик, ознак чи рис) судді, на підставі яких формується висновок про його здатність бути суддею».

³¹ Режим доступу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105168221>

Розділ 7. Міжнародна практика та стандарти оцінювання доброчесності

Критерій доброчесності та порядок його застосування неодноразово були предметом уваги з боку міжнародних інституцій. Висновки щодо процедури оцінювання доброчесності містять, зокрема, правові позиції Венеційської комісії, а також рішення Європейського суду з прав людини (далі — ЄСПЛ).

Нижче викладено витяги з документів міжнародних організацій, які стосуються процедури оцінювання доброчесності.

Загальні положення

Єдиного міжнародного стандарту щодо оцінювання доброчесності державних службовців (у тому числі суддів) поки що не існує:

*«Процедури оцінювання доброчесності прямо **не передбачені та не регулюються жодним міжнародним документом.** Однак вони розглядаються та коментуються в документах «м'якого права» та в рішеннях ЄСПЛ»³².*

Оцінювання доброчесності поширюється не лише на діючих суддів, а й на кандидатів на посаду судді:

*«Оцінювання є важливим аспектом кадрової реформи в країнах з перехідною економікою. **Оцінювання доброчесності** слугує визначенню придатності до державної служби. Доброчесність означає дотримання особою міжнародних стандартів прав людини та професійної поведінки, включаючи фінансову доброчесність особи»³³.*

Визначення поняття доброчесність:

«Щоб обіймати державні посади, особи повинні бути не лише компетентними, але й доброчесними. Хоча є загальна згода щодо того, що доброчесність є фундаментальною вимогою до державної служби, існує багато дискусій щодо її точного визначення, а також щодо проявів та обсягу доброчесності, необхідної для обіймання державних посад»³⁴.

³² CDL-AD(2022)011, Косово, § 13; CDL-AD(2018)034, Албанія, § 40 (тут і далі виділено автором).

³³ Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights (2006).

³⁴ Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights (2006).

Оцінювання доброчесності повинно мати індивідуальний характер:

*«Доброчесність вимірюється поведінкою людини. Тому процедури оцінювання доброчесності повинні ґрунтуватися на розгляді **індивідуальної поведінки**. Широкомасштабні звільнення лише на підставі групової чи партійної приналежності, як правило, охоплюють надто велике коло суб'єктів і через це мають наслідком звільнення в тому числі доброчесних державних службовців, які не несуть жодної особистої відповідальності за виявлені зловживання»³⁵.*

Невідповідність критеріям доброчесності не можна виправити додатковим навчанням, наслідком невідповідності може бути лише звільнення:

*«Дуже важливо, щоб **оцінювання доброчесності** було чітко **відокремленим від оцінки професійних здібностей** судді, навіть якщо обидва процеси відбуваються одночасно під час добору або оцінювання. Адже відсутність професійних здібностей часто можна виправити за допомогою проходження додаткового навчання»³⁶.*

Регулярні та позачергові процедури оцінювання доброчесності

Регулярними формами оцінювання доброчесності є так званий **скринінг** кандидатів, перевірка майнових декларацій посадовців або моніторинг вчинених дисциплінарних проступків:

*«[Повторна перевірка] кандидатів та оцінювання доброчесності, що здійснюється шляхом аналізу **декларацій про майно**, є досить поширеним явищем і в принципі не викликає суперечок»³⁷.*

Особливості процедури оцінювання доброчесності кандидатів на посади суддів вищих судів та спеціалізованих антикорупційних судів

ЄСПЛ постановив, що критерії відбору можуть бути суворішими у тому разі, коли йдеться про відбір суддів, які займають вищі посади в ієрархії:

³⁵ Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights (2006).

³⁶ CDL-AD(2022)011, Косово, § 11.

³⁷ CDL-AD(2022)011, Косово, § 15.

«...Суд підкреслив першорядну важливість суворого процесу відбору суддів для забезпечення того, щоб на суддівські посади призначалися найбільш кваліфіковані кандидати — як щодо професійної компетентності, так і щодо доброчесності. Суд зазначив: **що вище** суд знаходиться в судовій ієрархії, **то більш вимогливими** повинні бути критерії відбору. На думку Суду, такий відбір (...) не лише забезпечує спроможність судового органу здійснювати правосуддя, але й має вирішальне значення з погляду забезпечення **довіри громадськості до судової влади** [...]»³⁸.

Процес відбору кандидатів до **антикорупційних судів** може бути жорсткішим, порівняно з відбором до звичайних судів:

«Запровадження додаткових елементів [залучення до процесу спеціальної комісії] видається виправданим і необхідним, враховуючи, що антикорупційним суддям доведеться вирішувати дуже чутливі справи, в тому числі проти суддів»³⁹.

Відмінність процедури оцінювання доброчесності від дисциплінарних проваджень

ЄСПЛ зазначає, що

«...на відміну від звичайного дисциплінарного провадження, оцінювання **не розпочинається після подання скарги про неправомірні дії судді**»⁴⁰.

«Суд повинен взяти до уваги надзвичайний характер процесу оцінювання суддів і прокурорів в Албанії. Цей процес було запроваджено у відповідь на нагальну потребу, за оцінкою національного законодавчого органу, в боротьбі з широкомасштабною корупцією в системі правосуддя. Процедура складається з оцінювання трьох критеріїв і охоплює всіх діючих суддів і прокурорів. Саме з цієї причини **процес оцінювання суддів і прокурорів в Албанії є особливим і його слід відрізняти від будь-якого звичайного дисциплінарного провадження щодо суддів або прокурорів**»⁴¹.

³⁸ Беснік проти Албанії, 4 жовтня 2022 року, [37474/20](#), § 84.

³⁹ [CDL-AD\(2017\)020](#), Україна, § 43.

⁴⁰ Xhoxhaj проти Албанії, 9 лютого 2021 року, [15227/19](#), § 306.

⁴¹ Xhoxhaj проти Албанії, 9 лютого 2021 року, [15227/19](#), § 299.

Оцінювання доброчесності та дисциплінарна відповідальність — це є (або повинні бути) **дві дуже різні процедури**, адже дисциплінарна відповідальність вимагає наявності дисциплінарного проступку⁴².

Порушення професійної етики як підстава для невідповідності критерію доброчесності

Навіть для кандидатів на посаду судді незначних порушень професійної етики недостатньо для того, щоб вони вважалися такими, які не відповідають критерію доброчесності:

*«Застосування оцінювання доброчесності завжди має суворо відповідати принципу пропорційності. Порушення професійної етики охоплюють широкий спектр дій: від незначних правопорушень до серйозних проступків, які можуть призвести до дисциплінарних стягнень. Це не означає, що порушення професійної етики можуть не мати суттєвого значення, якщо мали місце проступки, достатні для застосування дисциплінарних стягнень. Однак, на думку Венеційської комісії та Генерального директорату, **незначні правопорушення не повинні бути вагомою підставою для відхилення кандидата**»⁴³.*

ЄСПЛ:

*«За умови дотримання вимоги **пропорційності** [...], можна припустити, що лише відносно **серйозні проступки** можуть вважатися такими, що виправдовують остаточну санкцію у вигляді звільнення з посади»⁴⁴.*

«Судді не повинні бути покарані за недотримання етичних правил, які не існували на момент вчинення ними певних діянь. Такі правила мають існувати хоча б у загальній формі»⁴⁵.

Наприклад, кандидат, який надав істотно неправдиву інформацію у своєму резюме колишньому роботодавцю, може бути визнаний таким, що не відповідає критерію доброчесності, навіть за умови, якщо в період вказаних подій кодекс професійної етики не був затвердженим або не містив чіткої вимоги щодо чесності.

⁴² CDL-AD(2022)024, Молдова, § 50.

⁴³ CDL-AD(2021)046, Молдова, § 29.

⁴⁴ Nikëhasani проти Албанії, 13 грудня 2022 року, [58997/18](#), §§ 101–102.

⁴⁵ CDL-AD(2023)005, Молдова, §§ 70–71.

Недекларування активів

На думку ЄСПЛ, простого недекларування активів не завжди може бути достатньо для звільнення, якщо активи підтверджені законними доходами та якщо суддя виконав дії, спрямовані на виправлення інформації в декларації:

*«У зв'язку з цим Суд повторює, що певні невиконання державними посадовими особами зобов'язань, пов'язаних з декларуванням активів, загалом можна вважати серйозними. До таких, зокрема, належать **недекларування основних активів** чи джерел доходу або **навмисні спроби** приховати їх від органів влади; нездатність обґрунтувати значні покупки законними й достатніми грошовими заощадженнями або активами, наявними на момент придбання; нездатність обґрунтувати надмірний спосіб життя або явно значні витрати, які очевидно виходять за межі задекларованих законних доходів судді та членів його сім'ї. Водночас не кожен незначний випадок недотримання порядку декларування активів або незначна розбіжність між витратами та наявними активами й доходами повинна обов'язково тягнути за собою найсерйозніші дисциплінарні санкції, такі як звільнення з посади [...]».*

Наприклад, Суд зазначає, що SAC [Спеціальна апеляційна палата] вважала, що звільнення заявника з посади було виправданим з огляду на недекларування протягом багатьох років, аж до подання декларації у 2017 році, гаража, придбаного та офіційно зареєстрованого його дружиною у 2007 році, коли сім'я мала позитивний фінансовий баланс, і, таким чином, не виникало жодних питань щодо законності чи достатності ресурсів або щодо приховування цього активу [...]»⁴⁶.

Період, за який здійснюється оцінювання доброчесності

У разі наявності ознак активів з непояснених джерел ЄСПЛ під час процедур оцінювання дозволяє брати до уваги події 15–20 річної давнини:

«З огляду на те, що особисті або сімейні активи зазвичай накопичуються протягом трудового життя, встановлення суворих часових обмежень для оцінки активів значно обмежить і вплине на здатність оцінювати законність загального обсягу набутих активів [...]».

⁴⁶ Танза проти Албанії, 4 липня 2023 року, [41047/19](#), §§ 153–154.

Це тим більше актуально в албанському контексті, де попередня перевірка декларацій про активи не була особливо ефективною. [...] Органи перевірки [у 2018 році] перевіряли активи, фінансові джерела яких були отримані в 1990-х або 2000-х роках. Зрозуміло, що заявниця була поставлена у децю скрутне становище щодо обґрунтування законного характеру фінансових джерел через плин часу та можливу відсутність підтверджувальних документів. Однак ця ситуація частково була зумовлена тим, що заявниця сама не розкрила інформацію про відповідний актив під час його придбання»⁴⁷.

У своєму рішенні у справі «Джоджай проти Албанії» ЄСПЛ розрахував ознаки активів з непояснених джерел у такий спосіб:

«Для цілей цього рішення „ліквідні активи“ означають (А) залишок грошових заощаджень на кінець певного календарного року, визначений органами перевірки, який повинен дорівнювати (В) перехідному залишку грошових коштів заявниці та її партнера з попереднього календарного року, плюс (С) річний дохід заявниці та її партнера, отриманий протягом звітного календарного року, підтверджений офіційними документами, мінус (D) будь-які витрати (включаючи, але не обмежуючись витратами на проживання, витратами на відрядження, виплатами по іпотеці). Будь-які розбіжності, коли (А) перевищує (В + С – D), призведуть до виникнення ознак незаконних активів, набуття яких не підтверджуються фінансовими потоками, визначеними матеріалами справи».

Розмір поточних витрат

Відповідно до практики ЄСПЛ, суб'єкти оцінювання доброчесності можуть припускати, що суддя має витрачати певну частину свого доходу на щоденні потреби, й можуть розраховувати це на основі єдиної **одноразової суми**:

«Органи, які проводили перевірку, по-різному розраховували або оцінювали **річні витрати на проживання** за 1992–2003 роки. На запит громадського уповноваженого у 2021 році SAC [Спеціальна апеляційна палата] видала певні вказівки з цього питання [...]. Хоча державний орган моніторингу майнових декларацій повідомив заявнику, що

⁴⁷ Xhoxhaj проти Албанії, 9 лютого 2021 року, [15227/19](#), §§ 349, 351.

його оцінка ґрунтується на даних Національного інституту статистики, останній потім вказав, що офіційних даних за період до 2000 року немає. Таким чином, розрахунки суб'єкта оцінювання в його справі **не ґрунтувалися** на жодних **офіційних даних**. Відсутність таких даних призвела до необмеженого розсуду суб'єкта оцінювання та застосування подвійних стандартів. Незалежна кваліфікаційна комісія оцінила витрати судді на проживання за 1992–2003 роки у два-десять разів вище, ніж в інших рішеннях, також винесених у 2018 році щодо ідентичного складу сім'ї. [...]

Суд зазначає, що підхід, застосований у справі заявника у 2018 році, **не видається свавільним** або явно необґрунтованим. Врешті-решт, орган перевірки дійшов висновку, що близько 3 євро на день на кожну особу в домогосподарстві слід вважати мінімальним прожитковим мінімумом на той час [...]. Суд вважає, що оцінка органами перевірки прожиткового мінімуму в цьому контексті не була свавільною або явно необґрунтованою»⁴⁸.

Бенефіціарна власність

ЄСПЛ опосередковано визнає включення бенефіціарної власності до змісту поняття фінансової доброчесності:

«Особа, яка проходила оцінювання на відповідність критерію доброчесності, повинна була переконливо пояснити законне походження активів і доходів та не повинна приховувати або неточно вказувати **активи, які перебувають в її власності, розпорядженні або користуванні**»⁴⁹.

Сплата податків

Належна сплата податків є індикатором при оцінюванні доброчесності, що відповідає практиці ЄСПЛ:

«Потенційне ухилення від сплати податків — це **серйозна справа**»⁵⁰.

«Всі повинні платити податки, особливо державні службовці й **особливо судді**»⁵¹.

⁴⁸ Танза проти Албанії, 4 липня 2023 року, [41047/19](#), §§ 91, 102.

⁴⁹ Nikëhasani проти Албанії, 13 грудня 2022 року, [58997/18](#), § 120.

⁵⁰ Севдарі проти Албанії, 13 грудня 2022 року, [0662/19](#), § 93.

⁵¹ [CDL-AD\(2023\)005](#), Молдова, § 78.

Згідно з рішенням ЄСПЛ, перевірка дотримання податкового законодавства може поширюватися й на членів сім'ї особи, щодо якої здійснюється оцінювання на відповідність критерію доброчесності:

*«Суд також бере до уваги той факт, що як за національними [...], так і за європейськими стандартами [...] прокурори зобов'язані відповідати високим стандартам доброчесності у своїх приватних справах поза службою, щоб підтримувати довіру громадськості до доброчесності системи правосуддя. Тому для заявниці, як для прокурора, який відповідає за кримінальне переслідування зокрема й податкових злочинів, було важливо довести, що члени її найближчого оточення дотримувалися **чинного податкового законодавства**»⁵².*

Стандарт доказування під час оцінювання доброчесності

ЄСПЛ ще у 2006 році постановив, що простих **сумнівів** або ознак невідповідності критеріям доброчесності **достатньо** для визнання особи недоброчесною:

*«Кримінальне провадження проти заявниці ніколи не порушувалося. Якби це було так, вона б у такому провадженні скористалася такими гарантіями, як презумпція невинуватості та вирішення всіх сумнівів на її користь. Виключення заявниці з числа кандидатів є спеціальним публічно-правовим заходом, що регулює доступ до політичного процесу на найвищому рівні. У контексті такої процедури **сумніви** можуть бути **витлумачені проти особи, яка бажає бути кандидатом, а тягар доведення може бути перекладений на неї**. Як зазначалося вище, Суд вважає, що латвійські органи влади мали право, в межах своєї свободи розсуду, припустити, що заявниця, перебуваючи на державній посаді, дотримувалася поглядів, несумісних з демократичними засадами, і визнати цю особу такою, що не має права балотуватися на виборах. Заявниця не спростувала обґрунтованість цих виступів у національних судах; вона також не зробила спростування в контексті цього провадження»⁵³.*

Венеційська комісія з цього приводу зазначає таке:

«Рішення про невідповідність критерію доброчесності стосовно особи, яка обіймає посаду, може бути пов'язане з ознаками невідповідності,

⁵² Севдарі проти Албанії, 13 грудня 2022 року, [0662/19](#), § 95.

⁵³ Зданок проти Латвії [Велика палата], 16 березня 2006 року, [58278/00](#) § 124.

наприклад, наявністю майнових статків невідомого походження, навіть якщо **не можна беззаперечно довести, що ці статки отримані з незаконних джерел**»⁵⁴.

«Оцінювання доброчесності спрямовані на **виявлення ризику** або ймовірність того, що неналежна поведінка траплятиметься в майбутньому»⁵⁵.

Використання інформації, яка досліджується під час оцінювання доброчесності

«Будь-яка інформація та документи, отримані в процедурі оцінювання доброчесності, **не підлягають оприлюдненню** й можуть бути використані лише для вузьких цілей оцінювання»⁵⁶.

«Не може бути використана в процесі оцінювання інформація, яка **не має відношення до оцінювання** або становить державну таємницю й не була розсекречена, а також **анонімна інформація**, не підтверджена іншими джерелами»⁵⁷.

Зміст висновку за наслідками процедури оцінювання доброчесності

«Кандидати **або відповідають критеріям доброчесності, або ні**. Кандидати не можуть бути «більш чи менш доброчесними», а отже не можуть бути ранжовані за критерієм доброчесності»⁵⁸.

Ця заява Венеційської комісії відповідає Бангалорським принципам поведінки суддів. Як зазначено в Коментарі до Бангалорських принципів:

«Не існує ступенів доброчесності [...]. Доброчесність є **абсолютною**»⁵⁹.

⁵⁴ CDL-AD(2022)011, Косово, § 10.

⁵⁵ CDL-AD(2022)011, Косово, § 9.

⁵⁶ CDL-AD(2021)046, Молдова, § 31.

⁵⁷ CDL-AD(2023)023, Молдова, § 24.

⁵⁸ CDL-AD(2021)018, Україна, § 42.

⁵⁹ ЮНОДК, Коментар до Бангалорських принципів поведінки суддів (2007), § 101.

Щодо безповоротного характеру звільнення осіб, які не відповідають критерію доброчесності

ЄСПЛ визнав, що законодавчо встановлена довічна заборона для посадових осіб, щодо яких було встановлено, що вони не відповідають критерію доброчесності, не суперечить Конвенції:

*«Суд також зазначає, що відповідно до Закону «Про статус суддів і прокурорів» звільнення заявника з посади тягне за собою **довічну заборону** на повернення до системи правосуддя. У зв'язку з цим Суд повторює, що судді, а особливо ті, які обіймають посади з високим ступенем відповідальності, подібні до тих посад, на яких заявник бажає поновитися, є частиною суверенної влади держави. Довічна заборона, накладена на заявника та інших осіб, звільнених з посади на підставі серйозних порушень норм професійної етики, **не є несумісною** або непропорційною законній меті, яку переслідує держава — забезпечити доброчесність суддів та довіру суспільства до системи правосуддя [...]»⁶⁰.*

«Не слід пропонувати переведення на іншу посаду, коли йдеться про порушення доброчесності»⁶¹.

⁶⁰ Xhoxhaj проти Албанії, 9 лютого 2021 року, [15227/19](#), § 413.

⁶¹ [CDL-AD\(2023\)005](#), Молдова, § 76.

Розділ 8. Приклади невідповідності показникам доброчесності

Перевірку доброчесності суддів (кандидатів) органи державної влади (ВККС, ВРП) та інші уповноважені суб'єкти (ГРД, ГРМЕ, ЕР) почали здійснювати ще з 2015 року. Саме тоді закон установив, що ВККС під час кваліфікаційного оцінювання суддів повинна брати до уваги зокрема відповідність судді «антикорупційним критеріям».

Нижче наведено приклади з досвіду оцінювання доброчесності в розрізі Показників.

1. Незалежність

Відповідно до п. 15 Показників, незалежність — це здатність судді (кандидата) виконувати свої повноваження (обов'язки) та ухвалювати рішення самостійно, без будь-якого незаконного впливу, спонукання, тиску, погрози або втручання, прямого чи опосередкованого, від будь-якого та з будь-яких причин, а також протидіяти незаконному втручанню.

У практиці суб'єктів оцінювання випадки виникнення обґрунтованого сумніву з огляду на невідповідність показнику незалежності є рідкісним явищем. Проте це один із головних принципів, дотримання якого є ключовим у діяльності судді.

Приклади обставин, за яких виникали обґрунтовані сумніви у відповідності показнику незалежності:

- ▶ Суддя декілька разів звертався до голови суду з проханням провести юридичний аналіз позовних заяв своїх друзів, а також якнайшвидше розглянути справи, що надійшли від них на розгляд до голови суду (рішення ВККС від 05.02.2024 № 38/ко-24 ВККС).
- ▶ Член ВРП намагався у позапроцесуальний спосіб впливати на суддю, який розглядав його справу (рішення ЕР від 07.05.2022 № 6).

2. Неупередженість

Згідно з п. 16 Показників, неупередженість — здатність судді (кандидата на посаду судді) ухвалювати рішення незалежно від симпатій / антипатій,

прихильності, суспільної думки та не допускати поведінки, яка може викликати обґрунтований сумнів у його безсторонності.

Приклади фактичних даних, з огляду на які в суб'єктів оцінювання виникали обґрунтовані сумніви в дотриманні показника неупередженості:

- ▶ Суддя розглянув справу, стороною якої був гаражний кооператив, який надавав судді земельну ділянку в користування, а суддя сплачував членські внески цьому кооперативу (рішення ЄР від 01.11.2022 № 73).
- ▶ Кандидат, який був офіційним опонентом здобувача ступеня доктора філософії, не повідомив вчену раду та Національне агентство забезпечення якості вищої освіти про значну кількість текстових збігів з науковим дослідженням самого кандидата (рішення ЄР від 23.10.2023 № 57).

3. Дотримання етичних норм і бездоганна поведінка у професійній діяльності та особистому житті

Відповідно до п. 17 Показників, дотримання етичних норм і бездоганна поведінка у професійній діяльності та особистому житті — неухильне дотримання суддею (кандидатом) професійних етичних та загально-визнаних моральних правил поведінки у професійній діяльності та особистому житті.

Відповідність цьому показнику є частим предметом дослідження суб'єктами оцінювання:

- ▶ Кандидат протягом кількох років перебував одночасно у статусі судді та фізичної особи-підприємця (рішення ЄР від 23.06.2022 № 11).
- ▶ Кандидат, який мав статус адвоката, некоректно висловлювався щодо судді та викликав поліцію в приміщення суду з метою зірвати судові засідання (рішення ЄР від 16.03.2023 № 28).
- ▶ Кандидат допускав принизливе та агресивне спілкування з представниками поліції, а також проігнорував вимогу поліцейського надати водійське посвідчення (рішення ЄР від 01.11.2022 № 78).

- ▶ Суддя допускав у соціальних мережах образливі та неетичні висловлювання, які містять ознаки сексизму та ксенофобії (рішення ВККС та ГРМЕ від 22.01.2019 № 73/вс-19).

4. Чесність

У Показниках визначено, що чесність — це правдивість, принциповість, щирість судді (кандидата на посаду судді) у професійній діяльності та особистому житті (п. 18).

У суб'єктів оцінювання часто виникають застереження щодо відповідності показнику чесності. Приклади фактичних даних, з огляду на які виникали застереження:

- ▶ Кандидат вказав у декларації доброчесності судді, що ніколи не вчиняв дій, які мають наслідком притягнення до юридичної відповідальності, хоча за декілька років до заповнення декларації на нього наклали адміністративне стягнення у зв'язку з порушенням правил дорожнього руху (рішення ЕР від 19.06.2024 № 9 та № 11).
- ▶ Кандидат надавав суперечливі письмові та усні відповіді щодо джерел походження своїх грошових активів (рішення ЕР від 23.10.2023 № 51).
- ▶ Кандидатка стверджувала, що не декларувала право користування об'єктами нерухомості, оскільки ні вона, ні члени її сім'ї не проживали в таких об'єктах протягом 183 днів (рішення ЕР від 23.10.2023 № 48).
- ▶ Кандидат надав непереконливі пояснення щодо джерел походження коштів на придбання автомобіля (рішення ЕР від 23.10.2023 № 57).
- ▶ Кандидатка повідомила, що використала для придбання автомобіля грошові кошти, які вона фактично отримала після того, як автомобіль уже було придбано (рішення ЕР від 28.04.2023 № 34).
- ▶ Кандидат стверджував, що придбав автомобіль за 149 000 гривень, хоча ринкова вартість такого автомобіля була щонайменше вдвічі вищою (рішення ВККС від 12.02.2024 № 50/ко-24).

5. Сумлінність

Згідно з п. 19 Показників, сумлінність — старання, ретельне та відповідальне виконання суддею (кандидатом) своїх обов'язків.

Так само як і невідповідність показнику чесності, невідповідність показнику сумлінності є застереженням, яке часто виникає в суб'єктів оцінювання щодо суддів (кандидатів). Приклади обставин, які можуть вказувати на недотримання такого показника:

- ▶ Суддя протягом більш ніж одного року була відсутня на своєму робочому місці без поважних причин та не надала пояснень причинам своєї відсутності (рішення ВРП від 28.11.2017 № 3804/0/15-17).
- ▶ Кандидат, який має статус адвоката, неодноразово заявляв відводи суддям з підстав, які не передбачені процесуальним законодавством (рішення ВРП від 12.11.2020 № 3099/0/15-20).
- ▶ Суддя визнав, що більшість ухвалених ним рішень підписував не він сам, а його помічник (рішення ВККС від 25.06.2024 № 107/ко-24).
- ▶ Суддя систематично пропускала встановлені законом строки розгляду судових спорів, порушувала строки виготовлення судових рішень, несвоєчасно направляла копії судових рішень сторонам справи (рішення ВККС від 30.05.2018 № 837/ко-18).
- ▶ Кандидат допустила численні помилки при заповненні майнових декларацій (рішення ЕР від 28.03.2023 № 32).

6. Непідкупність

Непідкупність — це здатність судді (кандидата) протистояти спробам вплинути на ухвалення ним рішення шляхом надання або пропозиції надання неправомірної вигоди чи інших переваг для нього або його близьких осіб (п. 20 Показників).

Показник непідкупності порівняно нечасто застосовується суб'єктами оцінювання при оцінюванні доброчесності суддів (кандидатів), оскільки більшість проявів невідповідності цьому показнику пов'язані з вчиненням правопорушень, що має наслідком притягнення до

адміністративної або кримінальної відповідальності. Приклади невідповідності цьому показнику:

- ▶ Суддя подорожував у приватному літаку разом із представниками бізнесу, які частково оплатили йому цей переліт (рішення ВККС від 17.05.2017 № 77/вс-17).
- ▶ Кандидат вчинив адміністративне правопорушення, передбачене ч. 1 ст. 172-4 Кодексу України про адміністративні правопорушення у зв'язку з тим, що працював теслярем у військовій частині та отримував за це грошову винагороду, одночасно перебуваючи на посаді судді (рішення ЄР від 01.11.2022 № 53).

7. Законність джерел походження майна, відповідність рівня життя судді (кандидата на посаду судді) або членів його сім'ї задекларованим доходам, відповідність способу життя судді (кандидата на посаду судді) його статусу

У Показниках, затверджених ВРП, цей показник є комплексним і має такі складники:

- ▶ законність джерел походження прав на об'єкти цивільних прав (п. 21);
- ▶ відповідність рівня життя задекларованим доходам (п. 22);
- ▶ відповідність способу життя статусу судді (кандидата на посаду судді) (п. 23).

Кожен зі складників цього показника містить власний перелік індикаторів, які свідчать про їх дотримання. При цьому в практичній площині неможливо розвести законність джерел походження прав та відповідність рівня життя задекларованим доходам. З огляду на це суб'єкти оцінювання переважно застосовують цей показник в цілому.

Законність джерел походження прав на майно є ключовим предметом дослідження під час оцінювання доброчесності особи. Суб'єкти оцінювання часто доходять висновку про наявність обґрунтованого сумніву у відповідності цьому показнику:

- ▶ Кандидат не зміг пояснити джерела походження коштів своєї доньки на набуття автомобіля, яким постійно користувався протягом 5 років (рішення ВККС від 10.07.2018 № 1099/ко-18).

- ▶ Кандидатка не змогла підтвердити законність джерел походження коштів матері на об'єкти нерухомості (квартира, два паркомісця) та грошові заощадження, які мати подарувала кандидатці (рішення ЄР від 28.04.2023 № 38).
- ▶ Кандидат не надав переконливих пояснень щодо джерел походження коштів на придбання автомобіля з огляду на інші витрати, які він здійснював перед його придбанням (рішення ВККС та ГРМЕ від 18.01.2019 № 49/вс-19).
- ▶ Суддя не надав підтвердження законності джерел походження коштів на придбання автомобіля сином, оскільки спосіб, в який син набув майно, очевидно суперечить закону (рішення ВККС від 26.07.2018 № 1367/ко-18, рішення ВРП від 28.11.2023 № 1131/0/15-23).
- ▶ Суддя відмовилася підтвердити законність джерел походження майна, яке вона набула до призначення посаду судді (рішення ВККС від 29.01.2024 № 35/ко-24).

Розділ 9. Практика Верховного Суду щодо оскарження рішень про невідповідність критерію доброчесності

ВС у складі Касаційного адміністративного суду (КАС ВС) та Великої Палати (ВП) здійснює судовий контроль за законністю перевірки суддів (кандидатів) на відповідність критеріям доброчесності та професійної етики в межах касаційного провадження по позовах щодо скасування відповідних рішень про невідповідність вказаним критеріям.

Правові позиції ВС

1. У своїх підходах до розуміння поняття доброчесності ВС виробив позицію, за якою доброчесність є перш за все морально-етичною, а не лише правовою категорією. Тому, на переконання ВС, обставини, що свідчать про недоброчесність, повинні оцінюватися насамперед з морально-етичного, а не лише суто правового погляду. Іншими словами, певні дії особи можуть бути законними, але це не виключає того, що вказані дії одночасно можуть бути підставою для визнання особи такою, що не відповідає критерію доброчесності⁶².

Найкращим прикладом, який демонструє цей підхід ВС, є перевірка ним висновків суб'єктів оцінювання з приводу отримання суддями службового житла та подальшого переведення його у свою приватну власність. Зокрема, ВС вказав, що суб'єкт оцінювання вчиняє правильно, коли оцінює не лише наявність у судді права на отримання службового житла, а й поведінку судді щодо реалізації цього права, яка повинна підтримувати впевненість суспільства в чесності носіїв судової влади⁶³.

2. ВС визнає правомірним застосування стандарту доказування *обґрунтований сумнів* під час оцінювання судді (кандидата) на відповідність критерію доброчесності. Наприклад, перевіряючи спільне рішення ВККС та ГРМЕ про невідповідність кандидата на посаду судді ВАКС встановленим вимогам, ВС погодився із застосуванням стандарту доказування *обґрунтований сумнів*, зазначивши: «[...] Достатньо наявності конкретної інформації, яка з урахуванням наданих кандидатом пояснень та аргументів (які не сприйняті як переконливі), не спростовує уявлення (сприйняття) визначених законом осіб [у цьому випадку членів ВККС і ГРМЕ] щодо відповідності кандидата цим критеріям»⁶⁴.

⁶² Див. постанову ВП ВС від 18.04.2024 у справі № 9901/110/19.

⁶³ Див. вище та постанову ВП ВС від 07.03.2024 у справі № 800/330/17.

⁶⁴ П. 79 постанови ВП ВС від 16.05.2024 у справі № 9901/107/19.

3. ВС сформував усталену практику, згідно з якою повноваження суб'єкта оцінювання є дискреційними. Тобто лише члени цього суб'єкта, керуючись власними внутрішніми переконаннями, мають компетенцію перевіряти певні обставини, робити висновки про відповідність чи невідповідність суддів (кандидатів) критерію доброчесності. І жоден інший суб'єкт, навіть суд, не має права втручатися у здійснення цієї функції⁶⁵.

4. Зважаючи на норми статті 2 Кодексу адміністративного судочинства України, судовий контроль за рішеннями суб'єктів оцінювання щодо відповідності суддів (кандидатів) критеріям доброчесності та професійної етики полягає лише в з'ясуванні, чи не діяли вказані суб'єкти оцінювання свавільно при реалізації своїх повноважень.

Про порушення суб'єктом оцінювання вимог статті 2 КАСУ може свідчити, зокрема, невмотивованість його рішення про невідповідність судді (кандидата) критерію доброчесності. Наприклад, ВП ВС, оцінюючи рішення ВРП про притягнення судді до дисциплінарної відповідальності, наголосила, що дисциплінарний орган не може виходити за межі доводів скажника при оцінюванні дій судді. Будь-які висновки, які базуються на власній оцінці цього органу, як, наприклад, твердження про сумнів стороннього спостерігача щодо об'єктивності судді, мають бути належним чином мотивовані. Відсутність такої мотивації свідчить про порушення принципу обґрунтованості рішень⁶⁶.

5. Позивачі під час оскарження рішень про їхню невідповідність критерію доброчесності неодноразово спонукали суди розширити усталені межі судового контролю. При цьому, як правило, в таких справах позивачі не заперечували існування обставин, встановлених суб'єктом оцінювання (наприклад, набуття дороговартісного майна), проте стверджували, що такі суб'єкти надали фактам неправильну оцінку (наприклад, не зважили на те, що майно було набуто за кошти третіх осіб).

Водночас ВС у своїй практиці незмінно наголошував, що будь-яка судова переоцінка фактів, встановлених суб'єктами оцінювання під час перевірки відповідності особи встановленим законом критерію доброчесності, виходить за межі судового контролю⁶⁷.

Разом з тим відомо про низку рішень, в яких ВС допускав винятки із зазначеного вище підходу.

⁶⁵ Див., наприклад, рішення КАС ВС від 28.08.2018 у справі № 800/294/17, від 26.03.2019 у справі № 800/336/17, від 27.01.2021 у справі № 9901/116/19, від 13.05.2020 у справі № 9901/212/19, від 19.05.2021 у справі № 9901/126/19, від 12.01.2022 № 9901/60/21, від 16.06.2022 у справі № 9901/57/19, від 07.03.2024 у справі № 800/330/17.

⁶⁶ Постанова ВП ВС від 13.06.2024, провадження № 11-14ап24.

⁶⁷ Див., наприклад, постанову ВП ВС від 07.03.2024 у справі № 800/330/17.

Наприклад, у справі за позовом судді Пархоменка П.І. до ВРП про визнання протиправним і скасування рішення щодо відмови у внесенні Президентом подання про його призначення на посаду судді ВС, ВП ВС не погодилася з ВРП та надала іншу оцінку обставинам, покладеним в основу оспорюваного рішення. Зокрема, ВП ВС дійшла висновку, що відмовляючи у внесенні подання через певну допущену суддею поведінку, яку ВРП вважала невідповідною професійній етиці, ВРП мала б зважати на оцінку такої поведінки судді, яку надала їй дисциплінарна палата в рішенні про відмову в притягненні цього судді до дисциплінарної відповідальності, чого вона не зробила⁶⁸.

Іншим прикладом є справа за позовом судді Шуліки О.О. до ВРП про визнання протиправним і скасування рішення про відмову у внесенні Президентом подання про її призначення на посаду судді. У цій справі КАС ВС не погодився з оцінкою ВРП тих обставин, що неодноразові поїздки судді до Росії та Криму після 2014 року свідчать про її невідповідність критерію доброчесності. При цьому КАС ВС зазначив, що надає оцінку виключно мотивам та обґрунтованості оскаржуваного рішення ВРП, що не є втручанням у її дискреційні повноваження, проте, фактично, переоцінив факти у справі, вказавши, що поїздки судді були виправданими. Так, КАС ВС взяв до уваги нові факти, які позивачка навила під час судового розгляду, зокрема щодо наявності в неї медичних та економічних причин для поїздок до Криму, а також щодо допомоги Збройним Силам України після повномасштабного вторгнення Росії до України⁶⁹.

Надалі ВП ВС погодилась з цієї позицією КАС ВС. Однак ВП ВС все ж таки інакше підійшла до оцінювання рішення ВРП. ВП ВС зазначила, що мотиви ВРП щодо невідповідності позивачки критеріям доброчесності не ґрунтуються на належних доказах та мають характер припущень, адже ВРП суб'єктивно підійшла до оцінки наявності чи відсутності в позивачки нагальної потреби для згаданих поїздок⁷⁰.

⁶⁸ Постанова КАС ВС від 06.07.2023 у справі № 9901/194/19.

⁶⁹ Постанова КАС ВС від 04.04.2024 у справі № 990/2/24.

⁷⁰ Постанова ВП ВС КАС ВС від 20.06.2024 у справі № 990/2/24.

Практичні завдання

Як було описано вище в цьому Посібнику, оцінювання доброчесності складається, зокрема, з таких ключових етапів:

1. збір інформації про особу та виокремлення, в разі наявності, застережень щодо можливої невідповідності особи критерію доброчесності;
2. підготовка письмових запитань до особи щодо визначених застережень;
2. проведення співбесіди для з'ясування зібраної інформації та застережень;
4. ухвалення рішення, що базується на стандарті обґрунтованого сумніву, про відповідність або про невідповідність особи критерію доброчесності.

У цьому розділі містяться практичні завдання, кожне з яких містить опис обставин, що можуть вказувати на ймовірну невідповідність особи одному чи декільком показникам доброчесності, а також запитання до цих обставин, що відображають відповідний етап оцінювання. Кожне із завдань також містить відповідь особи, яка може вплинути на виявлене застереження та його кваліфікацію відповідно до Показників.

Більшість із наведених фабул практичних завдань ґрунтуються на реальних кейсах, з якими часто мають справу члени комісій. Частина практичних завдань є етичними дилемами, які можуть використовуватися для обговорення та дискусування щодо меж доброчесної поведінки в практичній площині.

Вправа 1. Вартість автомобіля

Фактичні дані

У майнових електронних деклараціях за 2015–2020 роки кандидат, який має статус судді, зазначив, що з 12.08.2013 йому належить автомобіль Toyota Land Cruiser Prado 2012 року виробництва, вартістю 149 000 гривень. З відкритих джерел відомо, що у 2013 році на спеціалізованих вебсайтах з продажу автомобілів були виставлені численні оголошення щодо продажу автомобілів такої марки, моделі й року виробництва з вказаною вартістю більше 400 000 гривень.

Запитання

1. Чи можуть виникнути застереження щодо відповідності кандидата критерію доброчесності на підставі таких фактичних даних? Якщо так, яким показникам (індикаторам показників) з Єдиних показників для оцінки доброчесності та професійної етики судді (кандидата на посаду судді) та яким статтям Кодексу суддівської етики може не відповідати кандидат?
2. З урахуванням виявлених застережень, які письмові запитання доцільно поставити кандидату перед співбесідою?
3. Припустимо, у відповідь на письмові запитання кандидат повідомив таке:

«Автомобіль на час його придбання знаходився в несправному стані та потребував ремонту (пошкоджений внаслідок стихійного лиха). Надалі недоліки автомобіля були усунені під час ремонту, який здійснювався своїми силами. Також з ремонтом допомагав мій брат, який раніше працював на станції технічного обслуговування. Деталі для автомобіля купувалися на авторинку за готівку, тому жодні розрахункові документи не збереглися.

Як зазначено в Довідці-рахунку від 14.09.2013 року, моя дружина продала належний їй автомобіль BMW X5 2004 року випуску на користь третьої особи. Сума доходу за відчужене майно склала 149 000 грн.»

За умови, що немає можливості надіслати кандидату додаткові письмові запитання, які запитання доцільно поставити під час співбесіди?

Вправа 2. Текстові запозичення

Фактичні дані

Кандидатка є суддею та має науковий ступінь кандидата юридичних наук. З відкритих джерел відомо, що у 2015 році кандидатка оприлюднила в науковому журналі статтю «Адміністративна процедура: на шляху поглиблення взаємодії суспільства та органів державної влади».

Під час перевірки цієї статті на наявність ознак академічної недобросовісності було виявлено, що в тексті статті містяться текстові збіги з монографією «Значение административной процедуры в современной правовой системе Российской Федерации», виданою у 2012 році. Посилання на цю монографію в статті кандидатки немає.

Текст статті кандидатки	Текст першоджерела
“Ознаки та особливості адміністративної процедури мають формуватися спираючись на властивості адміністративно-процесуальних правовідносин, які розглядаються в рамках адміністративного права. До них можна віднести наступне: по-перше, такі правовідносини передбачають чітке визначення взаємної поведінки їхніх учасників, що встановлюється відповідними правовими нормами. Ступінь цієї визначеності залежить від змісту конкретного виду адміністративно-процесуальних правовідносин, який, у свою чергу, зумовлений специфікою сфери державного управління, у межах якої вони виникають. Найбільш чітко окресленими є процесуальні права та обов’язки суб’єктів юрисдикційних проваджень, що стосуються вирішення спорів. По-друге, реалізація будь-яких адміністративно-процесуальних правовідносин, як і правових відносин загалом, забезпечується засобами державного регулювання. Подібні принципи можна застосувати і до адміністративних процедур, при нормативному закріпленні яких необхідно враховувати такі аспекти: 1) баланс прав і обов’язків майбутніх учасників - при цьому процедури, пов’язані з вирішенням спорів, мають бути більш детально врегульованими; 2) необхідність забезпечення їх дотримання шляхом адміністративного примусу.”	“Признаки и особенности административной процедуры должны формироваться опираясь на свойства административно-процессуальных правоотношений, которые рассматриваются в рамках административного права. К ним можно отнести следующее: во-первых, такие правоотношения предусматривают четкое определение взаимного поведения их участников, что устанавливается соответствующими правовыми нормами. Степень этой определенности зависит от содержания конкретного вида административно-процессуальных правоотношений, который, в свою очередь, обусловлен спецификой сферы государственного управления, в рамках которой они возникают. Наиболее четко очерченными являются процессуальные права и обязанности субъектов юрисдикционных производств, касающихся разрешения споров. Во-вторых, реализация любых административно-процессуальных правоотношений, как и правовых отношений в целом, обеспечивается средствами государственного регулирования. Подобные принципы можно применить и к административным процедурам, при нормативном закреплении которых необходимо учитывать следующие аспекты: 1) баланс прав и обязанностей будущих участников - при этом процедуры, связанные с разрешением споров, должны быть более детально урегулированы; 2) необходимость обеспечения их соблюдения путем административного принуждения.”

Запитання

1. Чи можуть виникнути застереження щодо відповідності кандидатки критерію доброчесності на підставі таких фактичних даних? Якщо так, яким показникам (індикаторам показників) з Єдиних показників для оцінки доброчесності та професійної етики судді (кандидата на посаду судді), статтям Кодексу суддівської етики та Етичного кодексу ученого України може не відповідати кандидатка?
2. З урахуванням виявлених застережень, які письмові запитання доцільно поставити кандидатці перед співбесідою?
3. Припустимо, у відповідь на письмові запитання кандидатка повідомила таке:

«Весь текст статті я писала сама, а про існування російськомовної монографії мені не було відомо до отримання письмових запитань від комісії.

Жодних зауважень чи застережень з боку Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, яке уповноважене ухвалювати рішення щодо академічної недоброчесності, я не отримувала. Враховуючи зазначене, вважаю, що в моїх діях немає порушень вимог академічної доброчесності».

За умови, що немає можливості надіслати кандидатці додаткові письмові запитання, які запитання доцільно поставити під час співбесіди?

Вправа 3. Витрати на будівництво

Фактичні дані

Кандидатка працює в органах прокуратури з 2000 року, а її чоловік – офіційно безробітний. Сім'я виховує двох неповнолітніх синів.

У майнових деклараціях за 2015–2020 роки кандидатка вказала, що їй належить об'єкт незавершеного будівництва. У повідомленні про суттєві зміни майнового стану від 16.12.2021 року, кандидатка вказала, що станом на 09.12.2021 року їй належить житловий будинок площею 246,1 кв. м вартістю 2 800 000 гривень. Відповідно до інформації з довідки про оціночну вартість нерухомого майна з Єдиної бази даних звітів про оцінку, електронних довідок про оціночну вартість нерухомого майна та реєстрації звітів про оцінку, розпорядником якої є Фонд державного майна України, оціночна вартість будинку кандидатки становить 4 500 000 гривень.

За інформацією з Державного реєстру фізичних осіб – платників податків, сукупний нарахований дохід кандидатки та її чоловіка за період з 1998 по 2021 роки становив 4 200 000 гривень.

Запитання

1. Чи можуть виникнути застереження щодо відповідності кандидатки критерію доброчесності на підставі таких фактичних даних? Якщо так, яким показникам (індикаторам показників) з Єдиних показників для оцінки доброчесності та професійної етики судді (кандидата на посаду судді) та яким статтям Кодексу суддівської етики може не відповідати кандидатка?
2. З урахуванням виявлених застережень, які письмові запитання доцільно поставити кандидатці перед співбесідою?
3. Припустимо, у відповідь на письмові запитання кандидатка повідомила таке:

«Будинок має два поверхи та вісім кімнат, серед яких вітальня, гострова кімната, кухня та літня кухня на першому поверсі, а також дві дитячі кімнати, спальня та гардеробна на мансарді. Крім того, під частиною будинку є підвал площею 19,8 квадратних метрів. Поруч з будинком знаходиться альтанка площею 47,5 квадратних метрів. Нерухомість огорожена парканом з воротами, а подвір'я виощене бруківкою.

Цей будинок був побудований між 2015 і 2021 роками. Будівельні роботи були виконані з мінімальним залученням найманих працівників. Більша частина будівництва була виконана моїм чоловіком власними силами, а також значний внесок зробили мої батько і свекор. Наймані робітники виконували лише окремі завдання: спорудження паркану, мощення бруківки та укладання стелі. Жодних разових витрат вище 50 000 гривень я не здійснювала. Окрім декількох фіскальних чеків із гіпермаркету будівельних товарів на загальну суму 45 000 гривень, інших чеків, квитанцій, накладних або інших фінансових документів, які б підтверджували витрати на будівельні матеріали та будівельні послуги, в мене не збереглося. Вважаю, що орієнтовна вартість всього будівництва становила 2 800 000 гривень».

За умови, що немає можливості надіслати кандидатці додаткові письмові запитання, які запитання доцільно поставити під час співбесіди?

Вправа 4. Квартира сина

Фактичні дані

Кандидатка, яка має статус судді, вказала у майнових деклараціях за 2022–2024 роки право користування квартирою в м. Києві площею 44,2 кв. м та зазначила, що ця квартира є її місцем проживання. Кандидатка задекларувала право користування цією квартирою з 16 грудня 2022 року та вказала, що право власності цієї квартирою належить її сину. Вартість квартири становить 1 500 000 гривень.

За інформацією з Державного реєстру фізичних осіб – платників податків сукупний нарахований дохід сина кандидатки за період з 2020 по 2022 роки становив 504 000 гривень.

Запитання

1. Чи можуть виникнути застереження щодо відповідності кандидатки критерію доброчесності на підставі таких фактичних даних? Якщо так, яким показникам (індикаторам показників) з Єдиних показників для оцінки доброчесності та професійної етики судді (кандидата на посаду судді) та яким статтям Кодексу суддівської етики може не відповідати кандидатка?
2. З урахуванням виявлених застережень, які письмові запитання доцільно поставити кандидатці перед співбесідою?
3. Припустимо, у відповідь на письмові запитання кандидатка повідомила таке:

«На момент придбання квартири моєму сину було 18 років, він був студентом та проживав у Харкові. Джерелами походження коштів для придбання цієї квартири були його офіційні доходи у розмірі більше 500 000 грн, а також подарунок від його дядька (мого брата) у розмірі 1 000 000 грн. Мій брат подарував ці грошові кошти моєму сину готівкою на 18-річчя в січні 2022 року.

Мій син придбав цю квартиру 15 грудня 2022 року з метою інвестувати в нерухомість, щоб у майбутньому отримувати прибутки від її оренди. Ми не укладали письмового договору оренди, однак ми домовилися, що коли я буду виїжджати з квартири, я сплачу йому грошові кошти з розрахунку 5000 гривень за кожен місяць мого проживання тут».

За умови, що немає можливості надіслати кандидатці додаткові письмові запитання, які запитання доцільно поставити під час співбесіди?

Вправа 5. Незадеклароване житло

Фактичні дані

Кандидатка, яка має статус судді, в електронних майнових деклараціях за 2015–2017 роки не задекларувала майнові права на жоден об'єкт нерухомості, придатний для проживання. Протягом цього періоду вона працювала в суді, що знаходиться в м. Львові.

Запитання

1. Чи можуть виникнути застереження щодо відповідності кандидатки критерію доброчесності на підставі таких фактичних даних? Якщо так, яким показникам (індикаторам показників) з Єдиних показників для оцінки доброчесності та професійної етики судді (кандидата на посаду судді) та яким статтям Кодексу суддівської етики може не відповідати кандидатка?
2. З урахуванням виявлених застережень, які письмові запитання доцільно поставити кандидатці перед співбесідою?
3. Припустимо, у відповідь на письмові запитання кандидатка повідомила таке:

«У період з 2015 по 2017 роки я короткостроково орендувала різні квартири у м. Львів, а також тимчасово проживала у своїх друзів та знайомих. 31 грудня 2015, 2016 та 2017 років я зупинялася у готелях м. Трускавець. Саме в цьому місті проживають мої батьки. Туди я їздила з метою відсвяткувати Новий рік разом з ними.

Згідно з правилами декларування, я не була зобов'язана декларувати право користування об'єктом нерухомості, якщо не проживала в ньому 31 грудня звітного року, а готельні номери не підлягають декларуванню. Відтак, я не порушила правил декларування».

За умови, що немає можливості надіслати кандидатці додаткові письмові запитання, які запитання доцільно поставити під час співбесіди?

Вправа 6. Робота в іншому місті

Фактичні дані

Кандидатка, яка має статус судді, проживає в м. Києві та працює в суді, що знаходиться в м. Чернігові. У своїх електронних майнових деклараціях за 2022–2024 роки кандидатка не вказує жодних майнових прав на нерухоме майно в м. Чернігові. Також у її деклараціях відсутня інформація про майнові права на будь-які транспортні засоби.

Кандидатка декларує, що до членів її сім'ї належать її матір та 3-річна донька. Також кандидатка є аспіранткою закладу вищої освіти, що знаходиться в м. Києві.

Запитання

1. Чи можуть виникнути застереження щодо відповідності кандидатки критерію доброчесності на підставі таких фактичних даних? Якщо так, яким показникам (індикаторам показників) з Єдиних показників для оцінки доброчесності та професійної етики судді (кандидата на посаду судді) та яким статтям Кодексу суддівської етики може не відповідати кандидатка?
2. З урахуванням виявлених застережень, які письмові запитання доцільно поставити кандидатці перед співбесідою?
3. Припустимо, у відповідь на письмові запитання кандидатка повідомила таке:

«Кожного робочого дня я їжджу на роботу з Києва до Чернігова громадським транспортом (автобусом або потягом). Іноді мене підвозять на роботу мої колеги, які також працюють в Чернігові.

Я не декларую нерухоме майно в Чернігові, оскільки дуже рідко залишаюся там на ніч. У випадках, коли судові засідання затягуються до пізньої ночі, я можу переночувати у своїх друзів».

За умови, що немає можливості надіслати кандидатці додаткові письмові запитання, які запитання доцільно поставити під час співбесіди?

Вправа 7. Квартира батька

Фактичні дані

Кандидатка, яка має статус судді, працює та проживає у м. Києві. Відповідно до її майнової декларації за 2020 рік, 3 липня 2020 року кандидатка придбала у новозбудованому житловому комплексі в центральному районі м. Києва квартиру вартістю 4 050 000 гривень. Також кандидатка задекларувала право користування її 17-річного сина на квартиру, що знаходиться в цьому ж житловому комплексі, однак належить батьку кандидатки.

За інформацією з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно, 1 липня 2020 року 80-річний батько кандидатки придбав цю квартиру за 150 000 доларів США.

За інформацією з Державного реєстру фізичних осіб – платників податків сукупний нарахований дохід кандидатки за період з 1998 по 2020 роки становив 5 900 000 гривень. Дохід її батька за цей же період становив 214 300 гривень. Доходів у сина кандидатки немає.

Запитання

1. Чи можуть виникнути застереження щодо відповідності кандидатки критерію доброчесності на підставі таких фактичних даних? Якщо так, яким показникам (індикаторам показників) з Єдиних показників для оцінки доброчесності та професійної етики судді (кандидата на посаду судді) та яким статтям Кодексу суддівської етики може не відповідати кандидатка?
2. З урахуванням виявлених застережень, які письмові запитання доцільно поставити кандидатці перед співбесідою?

3. Припустимо, у відповідь на письмові запитання кандидатка повідомила таке:

«У квартирі, яку купив мій батько, 1 липня 2020 року дійсно проживав мій син, якому тоді було 17 років. Сам батько проживав та продовжує проживати приблизно за 600 км від Києва в невеликому селі в Чернівецькій області. Метою придбання цієї квартири було те, що мій батько має важку хворобу та придбав цю квартиру, щоб переїхати на старості в Київ. Однак згодом йому стало краще, він передумав і дозволив своєму онуку нею користуватися.

Батько придбав квартиру за власні кошти. Джерелами походження цих коштів були його власні заощадження, які він відкладав протягом всього свого трудового життя. Мій батько має власну пасіку, тривалий час продавав мед, а зароблені кошти зберігав у валюті, переважно доларах США. Також до 2005 року він працював викладачем географії в загальноосвітній школі, що знаходиться в його селі».

За умови, що немає можливості надіслати кандидатці додаткові письмові запитання, які запитання доцільно поставити під час співбесіди?

Вправа 8. Заповнення декларації доброчесності та перетин кордону

Фактичні дані

У декларації доброчесності судді, поданій за 2016 рік, у пункті 22 «Мною не здійснювалися вчинки, що можуть мати наслідком притягнення мене до відповідальності» суддя вказав «Підтверджую». При цьому, за інформацією Єдиного державного реєстру судових рішень, у березні 2016 року щодо судді розглядалася судова справа про притягнення до адміністративної відповідальності за частиною першою статті 122 та частиною першою статті 126 Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Постановою апеляційного суду скасовано постанову місцевого суду про притягнення судді до відповідальності за частиною першою статті 122 КУпАП, водночас залишено без змін постанову про притягнення до відповідальності за частиною першою статті 126 КУпАП.

Крім того, згідно з даними перетинів державного кордону, дружина судді, його тесть і теща протягом 2018–2022 років декілька десятків разів перетинали українсько-російський кордон.

Запитання

1. Чи можуть виникнути застереження щодо відповідності судді критерію доброчесності на підставі таких фактичних даних? Якщо так, яким показникам (індикаторам показників) з Єдиних показників для оцінки доброчесності та професійної етики судді (кандидата на посаду судді) та яким статтям Кодексу суддівської етики може не відповідати суддя?
2. З урахуванням виявлених застережень, які письмові запитання доцільно поставити судді перед співбесідою?
3. Припустимо, у відповідь на письмові запитання суддя повідомив таке:

«Я вважаю, що мене незаконно притягнули до адміністративної відповідальності за статтею 126 КУпАП. Однак, на жаль, українське законодавство не дозволяє оскаржити рішення апеляційного суду про притягнення до адміністративної відповідальності в касаційній інстанції, тому постанова апеляційного суду залишилася в силі. Оскільки пункт 22 Декларації доброчесності судді сформульований в прив'язці до притягнення до відповідальності, я правильно зазначив, що не вчиняв дій, які могли мати наслідком притягнення мене до відповідальності, оскільки переконаний, що обидві постанови незаконні.

Стосовно перетину кордону, хочу зазначити, що батьки моєї дружини мали бізнес у місті Белгород (клінінговий сервіс), російської федерації. Для того, щоб підтримувати цей бізнес, вони періодично здійснювали короткотермінові поїздки до Белгорода. Після лютого 2022 року вони припинили будь-які бізнес-зв'язки з російською федерацією».

За умови, що немає можливості надіслати судді додаткові письмові запитання, які запитання доцільно поставити під час співбесіди?

Вправа 9. Складання судових рішень російською мовою

Фактичні дані

За інформацією Єдиного державного реєстру судових рішень у період з 2013 по 2014 роки суддя, який працював у місцевому суді в Дніпропетровській області, ухвалив російською мовою п'ять судових рішень у кримінальних справах.

Запитання

1. Чи можуть виникнути застереження щодо відповідності судді критерію доброчесності на підставі таких фактичних даних? Якщо так, яким показникам (індикаторам показників) з Єдиних показників для оцінки доброчесності та професійної етики судді (кандидата на посаду судді) та яким статтям Кодексу суддівської етики може не відповідати суддя?
2. З урахуванням виявлених застережень, які письмові запитання доцільно поставити судді перед співбесідою?
3. Припустимо, у відповідь на письмові запитання суддя повідомив таке:

«Відповідно до Закону України «Про засади державної мовної політики», який втратив чинність 28 лютого 2018 року, в межах території, на якій поширена регіональна мова (мови), що відповідає умовам частини третьої статті 8 цього Закону, за згодою сторін суди можуть здійснювати провадження цією регіональною мовою (мовами). Відповідно до частини першої статті 14 цього ж Закону, в межах території, на якій поширена регіональна мова за згодою сторін суди можуть здійснювати провадження цією регіональною мовою. На час ухвалення вказаних судових рішень, рішенням Дніпропетровської обласної ради «Про підтримку мовної політики в Україні» від 17.08.2012 року № 333-14/VI російську мову було визнано регіональною на території Дніпропетровської області.

До того ж усі п'ять справ, у яких я ухвалив рішення, розглядалися за правилами Кримінально-процесуального кодексу України від 28.12.1960, що дозволяв ухвалення рішень російською мовою. Відтак, я не порушував вимог законодавства щодо мови ухвалення рішення».

За умови, що немає можливості надіслати судді додаткові письмові запитання, які запитання доцільно поставити під час співбесіди?

Вправа 10. Проживання в готельному номері

Фактичні дані

Кандидат, який є суддею у суді, що територіально знаходиться у Закарпатській області, в період з 2019 по 2021 роки періодично проживав у готелі, який на праві власності належить товариству з обмеженою відповідальністю (ТОВ). Інформацію про проживання в цьому готелі разом із фото та позитивними відгуками про якість обслуговування кандидат неодноразово оприлюднював у своїх соціальних мережах.

За інформацією з Єдиного державного реєстру судових рішень, у період з 2020 по 2021 роки кандидат розглядав судову справу, одним із відповідачів у якій було ТОВ, що є власником готелю. За результатами розгляду справи, кандидат відмовив позивачеві в задоволенні позову.

Запитання

1. Чи можуть виникнути застереження щодо відповідності кандидата критерію доброчесності на підставі таких фактичних даних? Якщо так, яким показникам (індикаторам показників) з Єдиних показників для оцінки доброчесності та професійної етики судді (кандидата на посаду судді) та яким статтям Кодексу суддівської етики може не відповідати кандидат?
2. З урахуванням виявлених застережень, які письмові запитання доцільно поставити кандидату перед співбесідою?
3. Припустимо, у відповідь на письмові запитання кандидат повідомив таке:

«Стосовно ймовірного конфлікту інтересів у зв'язку з відвідуванням готелю, що належить ТОВ і за участю якого у провадженні судді перебувала на розгляді справа, повідомляю, що такий конфлікт врегульовано шляхом направлення всім учасникам справи повідомлення про наявність конфлікту інтересів за вказаних обставин та роз'яснено право у зв'язку з цим заявити відвід. Оскільки за результатами розкриття інформації учасниками справи відводів заявлено не було, конфлікт інтересів вважаю врегульованим».

За умови, що немає можливості надіслати кандидату додаткові письмові запитання, які запитання доцільно поставити під час співбесіди?

Вправа 11. Заряджання електромобіля

Фактичні дані

За інформацією з відкритих джерел, суддя приїздить щодня на роботу на електромобілі та періодично залишає це авто заряджатися за допомогою подовжувача з розетки, яка знаходиться на першому поверсі будівлі суду.

Запитання

1. Чи можуть виникнути застереження щодо відповідності судді критерію доброчесності на підставі таких фактичних даних? Якщо так, яким показникам (індикаторам показників) з Єдиних показників для оцінки доброчесності та професійної етики судді (кандидата на посаду судді) та яким статтям Кодексу суддівської етики може не відповідати суддя?
2. З урахуванням виявлених застережень, які письмові запитання доцільно поставити судді перед співбесідою?
3. Припустимо, у відповідь на письмові запитання суддя повідомив таке:

«Я справді користувався декілька разів розеткою в будівлі суду для заряджання електромобіля. Але робив це лише в тих випадках, коли в місті були тривалі вимкнення світла, і я не міг зарядити авто вдома. У мене немає іншого транспортного засобу, я проживаю далеко від місця роботи, а громадський транспорт у місці проживання має нерегулярний графік».

За умови, що немає можливості надіслати судді додаткові письмові запитання, які запитання доцільно поставити під час співбесіди?

Вправа 12. Закритий мисливський клуб

Фактичні дані

З 2021 року кандидат, який є суддею, разом зі своїм повнолітнім сином мають членство в закритому елітному мисливському клубі. Вони часто відвідували клуб, про що свідчать фото, поширені в соцмережах сина. На одному з фото зображені суддя та його син із керівником клубу.

У 2024 році органи правопорядку затримали трьох осіб із керівного складу клубу за підозрою у поширенні наркотичних засобів, а також участі в організованій злочинній групі, спрямованій на розкрадання коштів місцевого бюджету однієї із громад. Правоохоронці в медіа поширили також витяги з негласного прослуховування з приміщень клубу, на яких зафіксовано обговорення й планування злочинів.

Запитання

1. Чи можуть виникнути застереження щодо відповідності кандидата критерію доброчесності на підставі таких фактичних даних? Якщо так, яким показникам (індикаторам показників) з Єдиних показників для оцінки доброчесності та професійної етики судді (кандидата на посаду судді) та яким статтям Кодексу суддівської етики може не відповідати кандидат?
2. З урахуванням виявлених застережень, які письмові запитання доцільно поставити кандидату перед співбесідою?
3. Припустимо, у відповідь на письмові запитання кандидат повідомив таке:

«Я справді разом зі своїм сином з 2021 року є членом цього мисливського клубу. Однак з особами, затриманими в рамках кримінального провадження, я близько не знайомий, бачився з ними лише на загальних зустрічах членів клубу, особисто ніколи не спілкувався. З керівником клубу, з яким ми з сином разом фотографувалися, я також не підтримую активного спілкування, а саме фото було зроблене під час одного із загальних зборів усіх членів клубу. До того ж саме керівник затриманий не був.

Про незаконну діяльність, яку могли вчиняти члени клубу, мені не було відомо. У разі, якби я дізнався про такі випадки, то самостійно повідомив би органи правопорядку про їхню протиправну діяльність».

За умови, що немає можливості надіслати кандидату додаткові письмові запитання, які запитання доцільно поставити під час співбесіди?

Додаток 1.

Приклади письмових запитань перед проведенням співбесіди

Для зручності роботи з матеріалами щодо кандидата на етапі аналізу інформації та визначення застережень щодо доброчесності аналітикам і доповідачам рекомендовано підготувати досьє кандидата, що буде містити загальну інформацію про кандидата й членів його сім'ї, а також перелік виявлених потенційних застережень щодо доброчесності кандидата.

До загальної інформації доцільно включити: дату та місце народження, місце проживання, освіту, досвід роботи, відомості про членів сім'ї, майновий стан кандидата та членів сім'ї тощо.

Інформація щодо актуальних та знятих застережень може бути згрупована в контексті письмових запитань, надісланих кандидату, та відповідей, отриманих від нього.

Нижче міститься один із можливих варіантів шаблону досьє кандидата, який може бути адаптований і змінений залежно від особливостей відповідної конкурсної процедури. Досьє кандидата напередодні співбесіди має бути надано кожному члену комісії.

Останнє оновлення: *дата*

I. Загальна інформація

ПІБ кандидата		ФОТО
Доповідач		
Аналітик		
Попередня участь у конкурсах		
Дата народження		
Місце народження		
Місце проживання		
Освіта		
Місце роботи		
Попередні місця роботи		
Члени сім'ї, їхні дати народження і місця проживання		
Нерухоме майно кандидата й членів сім'ї		
Рухоме майно кандидата й членів сім'ї		
Грошові активи кандидата й членів сім'ї		
Інша важлива інформація з декларації		
Опрацьовані джерела інформації		

II. Перелік актуальних та знятих застережень

Актуальні застереження: _____

Зняті застереження: _____

III. Актуальні застереження

Застереження № 1	
Запитання № 1.1	
Відповіді № 1.1	
Оцінка відповідей 1.1 та наступний раунд запитань	
Загальна оцінка відповідей кандидата по застереженню № 1	

IV. Зняті застереження

Застереження № 2.1	
Запитання № 2.1	
Відповіді № 2.1	
Оцінка відповідей № 2.1 та наступний раунд запитань	
Загальна оцінка відповідей кандидата по застереженню № 2	

V. Всі раунди запитань та відповіді кандидата

Додаток 2.

Приклади письмових запитань перед проведенням співбесіди

У цьому додатку зібрані приклади письмових запитань, які комісії можуть надсилати кандидатам для отримання пояснень щодо застережень, що виникли при дослідженні інформації про таких кандидатів. Надаючи відповіді на запитання кандидат отримує можливість пояснити та спростувати наявні застереження щодо його відповідності критерію доброчесності.

1. Законність джерел походження коштів та відповідність вимогам фінансового контролю

Кандидат вказав занижену вартість транспортного засобу (об'єкта нерухомості)

1. У декларації за 2018 рік Ви вказали, що з 02.12.2018 Вам належить автомобіль [марка та модель], 2012 року випуску, вартістю 83 521 гривня. Середня ринкова вартість такого автомобіля у 2018 році становила 350 000 – 370 000 гривень. Чи Ви погоджуєтесь?

1.1. Надайте підтвердження вартості придбаного Вами автомобіля [марка та модель] 2012 року та поясніть різницю між вартістю автомобіля, який Ви придбали, та середньою ринковою вартістю такого автомобіля.

Кандидат придбав автомобіль (об'єкт нерухомості), який коштує більше, ніж доходи його сім'ї

1. У деклараціях за 2015–2019 роки Ви зазначаєте, що з 04.10.2008 Вам належить автомобіль [марка та модель] 2008 року вартістю 224 631 гривня. Чи Ви погоджуєтесь?

1.1. Чи Ви придбали цей автомобіль за власні кошти?

1.2. Якщо так, поясніть джерело походження коштів та надайте підтверджувальні документи.

1.3. Якщо ні, поясніть, хто і на якій підставі надав Вам грошові кошти чи оплатив придбання автомобіля та поясніть походження цих коштів. Надайте підтверджувальні документи.

Кандидат здійснював витрати на будівництво будинку, які були вищими за доходи його сім'ї

1. У деклараціях за 2015–2021 роки Ви задекларували, що Вам належить об'єкт незавершеного будівництва площею 155 кв. м (житловий будинок), що знаходиться у м. [назва міста]. У декларації за 2022 рік Ви вказали, що маєте право власності на житловий будинок площею 155 кв. м у м. [назва міста]. Чи Ви погоджуєтесь? Якщо так, чи це один і той самий житловий будинок?

1.1. Назвіть орієнтовну суму, витрачену на будівництво будинку загалом. Скільки коштів орієнтовно було витрачено на будівництво в період з 2015 по 2021 роки?

1.2. Чи збереглися квитанції або інші документи, які підтверджують витрати на будівництво? Надайте їхні копії.

1.3. У який спосіб Ви сплачували за будівельні матеріали чи послуги? Якщо Ви сплачували у безготівковий спосіб, надайте квитанції чи відповідні банківські виписки.

Близька особа кандидата придбала об'єкт нерухомості (автомобіль) без достатніх доходів

1. У декларації за 2019 рік Ви вказали, що з 20.12.2019 проживаєте у квартирі площею 62,6 кв. м у м. Києві, що належить Вашому батькові. Ваш батько придбав цю квартиру 11.10.2019. Чи Ви погоджуєтесь?

1.1. Повідомте вартість квартири, за яку її було придбано, надайте підтверджувальні документи та надайте інформацію про те, чи Ваш батько придбав її за власні кошти.

1.2. Якщо Ваш батько придбав квартиру за власні кошти, поясніть джерело походження цих коштів та надайте підтверджувальні документи.

1.3. Якщо Ваш батько придбав квартиру не за власні кошти, поясніть хто й на якій підставі надав йому грошові кошти чи оплатив придбання квартири та поясніть походження цих коштів. Надайте підтверджувальні документи.

Близькі особи кандидата подарували/позичили грошові кошти кандидату (члену його сім'ї) без достатніх доходів

1. У деклараціях за 2016–2018 роки Ви вказали, що отримували подарунки в грошовій формі від свого батька: у 2016 році – 228 000 гривень, у 2017 році – 371 390 гривень, у 2018 році – 281 400 гривень. У повідомленні про суттєві зміни майнового стану від 03.09.2019 Ви вказали, що отримали подарунок у грошовій формі від своєї матері в розмірі 310 000 гривень. Чи Ви погоджуєтесь?

- 1.1. Повідомте, чи Ваші батько та матір дарували Вам власні грошові кошти?
- 1.2. Якщо так, поясніть, джерело походження грошових коштів Ваших батьків, які вони Вам подарували, та надайте підтверджувальні документи.
- 1.3. Якщо ні, поясніть, хто й на якій підставі надав Вашим батькам грошові кошти та поясніть походження цих коштів. Надайте підтверджувальні документи.

Кандидат безоплатно отримав нерухоме майно в користування від третіх осіб

1. У декларації за 2018 рік Ви вказали, що Вам на праві безоплатного користування належить квартира у м. [назва міста] площею 55 кв. м, власником якої є [ПІБ]. Чи Ви погоджуєтесь?
- 1.1. У яких соціальних відносинах Ви перебуваєте з [ПІБ]? Чому він надав Вам квартиру у м. [назва міста] в безоплатне користування?
- 1.2. Коли та на якій підставі [ПІБ] набув право власності на цю квартиру?

Кандидат вдруге безоплатно отримав нерухоме майно у власність від держави

1. У декларації за 2022 рік Ви вказали, що з 13.11.2005 Вам, Вашій дружині та Вашим синам належить право спільної сумісної власності на квартиру в місті Хмельницький загальною площею 93,2 кв. м У своїй автобіографії Ви вказали, що Хмельницький інститут внутрішніх справ придбав для Вас цю квартиру у 2001 році, а у 2004 році Ви її приватизували. Чи Ви погоджуєтесь?
- 1.1. Чи отримували Ви безоплатно (в порядку приватизації від держави) інші об'єкти нерухомості, окрім цієї квартири? Якщо так, надайте інформацію про такі об'єкти нерухомості та надішліть підтверджувальні документи.
- 1.2. Чи отримували Ваші члени сім'ї (дружина, батьки або діти) безоплатно (в порядку приватизації від держави) інші об'єкти нерухомості, окрім цієї квартири? Якщо так, надайте інформацію про такі об'єкти нерухомості та надішліть підтверджувальні документи.
- 1.3. Якщо Ви безоплатно отримували інші об'єкти нерухомості, чи Ви проінформували Хмельницький інститут внутрішніх справ, коли здійснювалася приватизація квартири для Вас та Вашої родини, про те, що Ви вже отримували одну квартиру безоплатно від Полтавського університету внутрішніх справ?

Кандидат приватизував квартиру, яка є більшою за встановлену законодавством площу для безоплатної приватизації:

1. Відповідно до інформації з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно, Ви та члени Вашої сім'ї у 2000 році приватизували квартиру площею 42,6 кв. м у місті Кременчук, а у 2004 році - квартиру площею 94 кв. м у місті Харків.

1.1. Оскільки відповідно до законодавства України⁷¹ Ви та члени Вашої сім'ї мали право на безоплатну приватизацію від держави не більше, ніж 94 кв. м, чи здійснили Ви доплату за надлишкову площу (43,8 кв. м) при приватизації другої квартири?

Кандидат (члени його сім'ї) протягом року дуже часто виїжджав за кордон

1. Як часто у 2018 та 2019 році Ви з дружиною (або окремо) виїжджали за межі України? Надайте інформацію про мету поїздок та їхню тривалість. Якщо поїздки відбувалися з туристичною метою, то вкажіть витрати на ці поїздки, джерело походження коштів та надайте підтверджувальні документи.

Кандидат не декларує доходи від діяльності

1. Відповідно до інформації з Єдиного реєстру адвокатів України, Ви є адвокатом з 1998 року. За інформацією з порталу «Судова влада України», Ви були представником однієї зі сторін (захисником) у справах № 520/1710/19, 520/3910/21 та № 991/610/23, 991/3210/22. Разом з тим, у декларації за 2018 рік Ви вказали, що отримали 1033 гривень доходу від здійснення адвокатської діяльності, а в деклараціях за 2021 та 2022 роки взагалі не задекларували дохід від здійснення адвокатської діяльності. Чи Ви погоджуєтесь?

1.1. Чи отримували Ви у 2018, 2021 та 2022 роках дохід від здійснення адвокатської діяльності? Якщо так, в якому розмірі та на яких підставах? Надайте підтверджувальні документи.

1.2. На яких умовах Ви брали / берете участь у зазначених судових справах?

⁷¹ Відповідно до ч. 5. ст. 5 Закону України «Про приватизацію державного житлового фонду» (далі — Закон), кожний громадянин України має право приватизувати займане ним житло безоплатно в межах номінальної вартості житлового чека або з частковою доплатою один раз. Санітарна норма, яка розраховується для видачі таких житлових чеків, складає 21 квадратний метр загальної площі на наймача й кожного члена його сім'ї та додатково 10 квадратних метрів на сім'ю.

Відповідно, кандидат та члени його родини мали право на приватизацію не більше, ніж 94 кв. м.

Згідно з ч. 3 ст. 5 Закону, якщо площа квартири перевищує площу, яку отримав наймач безоплатно, то він має здійснити доплату цінними паперами або грошима.

Кандидат допустив значну кількість незначних помилок у деклараціях

1. У декларації за 2021 рік Ви задекларували право спільної сумісної власності на 2 квартири, 2 гаражі та житловий будинок. При цьому Ви вказали, що вартість цих об'єктів нерухомості становить 1 гривню. Чи Ви погоджуєтесь?

1.1. Поясніть чому Ви зазначили саме таку вартість цих об'єктів нерухомості? Надайте копії правовстановлюючих документів на ці об'єкти нерухомості.

Кандидат не задекларував жодного об'єкта нерухомості, придатного для проживання

1. У деклараціях за 2016–2018 роки Ви не вказали жодних об'єктів нерухомості у м. Києві, які належать Вам або членам Вашої сім'ї на праві власності чи праві користування. При цьому, за період з 2015 по 2018 Ви працювали в суді, що знаходиться в м. Києві. Чи Ви погоджуєтесь?

1.1. Надайте інформацію про об'єкти нерухомості, які Вам належали на праві власності чи користування у 2016–2018 роках, місце Вашого проживання протягом 2016–2018 років, надайте підтверджувальні документи та поясніть причини відсутності цієї інформації у Ваших деклараціях.

Кандидат не задекларував членство в Національній Асоціації Адвокатів України

1. 27.05.2009 Ви отримали свідоцтво про право на зайняття адвокатською діяльністю. Чи Ви погоджуєтесь?

1.1. Чому Ви не задекларували членство в Національній асоціації адвокатів України в декларації за 2021 рік?

У паперовій декларації за 2015 рік кандидат не вказав інформацію, яка є в електронній декларації

1. В електронній декларації за 2015 рік Ви вказали, що з 18.05.2015 Вам на праві користування належить автомобіль [марка та модель] 2009 року випуску, власником якого є Ваш батько. При цьому інформація про цей автомобіль відсутня у Вашій паперовій декларації за 2015 рік. Чи Ви погоджуєтесь?

1.1. Поясніть, чому в паперовій декларації за 2015 рік Ви не вказали інформацію про цей автомобіль.

2. Інші ймовірні порушення правил професійної етики та вимог доброчесності

Кандидат допустив плагіат у науковій роботі

1. У публічному доступі є Ваша наукова стаття [назва статті] (2017), опублікована в журналі [назва журналу]. Абзац 1 на стор. 42 та абзаци 3, 4, 6 на стор. 43 зазначеної статті є ідентичними до абзацив 1, 2, 3, 4 з наукової статті іншого автора [ПІБ] [назва статті] (2013), опублікованої в журналі [назва журналу] (див. додаток). При цьому посилання на першоджерело у Вашій статті немає.

1.1. Чому у Вашій науковій статті містяться фрагменти тексту без зазначення авторства чи посилання на першоджерело?

1.2. На Вашу думку, чи є запозичення тексту без зазначення авторства та посилання на першоджерело порушенням вимог академічної доброчесності?

Кандидат балотувався на виборах від політичної партії

1. У 2020 році Ви були кандидатом у депутати міської ради від політичної партії. Чи Ви погоджуєтесь?

1.1. Чи були / є Ви членом цієї політичної партії або будь-якої іншої політичної партії? Якщо так, то коли та які саме це були політичні партії?

1.2. Як Ви розумієте відповідність критерію політичної нейтральності?

Кандидат (члени його сім'ї) відвідував тимчасово окуповану територію або територію РФ

1. Чи члени Вашої сім'ї та інші близькі особи відвідували у 2014–2021 роках тимчасово окуповану територію України (Автономну Республіку Крим, окремі території, що входять до складу Донецької та Луганської областей) та територію Російської Федерації? Якщо так, як часто та з якою метою?

Прокурор отримав право на зайняття адвокатською діяльністю

1. Ви займаєте посаду прокурора з 01.01.2013. За інформацією з Єдиного реєстру адвокатів України 01.01.2018 Ви отримали Свідectво про право на зайняття адвокатською діяльністю. Чи Ви погоджуєтесь?

1.1. Чи Ви проходили стажування в адвоката? Якщо так, то в якого саме, в який період? Чи перебували Ви в той час на посаді прокурора та чи Ви отримували будь-яку винагороду з огляду на проходження стажування?

1.2. Якщо відповідь на питання 1.1 так, чи Ви погоджуєтесь з тим, що така Ваша поведінка була порушенням вимог:

1) статті 18 Закону України «Про прокуратуру», відповідно до якої «на прокурора поширюються обмеження щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності, визначені Законом України «Про запобігання корупції»»;

2) статті 25 Закону України «Про запобігання корупції», відповідно до якої посадовим та службовим особам органів прокуратури забороняється «займатися іншою оплачуваною (крім викладацької, наукової і творчої діяльності, медичної практики, інструкторської та суддівської практики із спорту) або підприємницькою діяльністю, якщо інше не передбачено Конституцією або законами України»;

3) статті 11 Кодексу професійної етики та поведінки прокурорів, згідно з якою «Прокурор повинен постійно дбати про свою компетентність, професійну честь і гідність. Своєю доброчесністю, принциповістю, компетентністю, неупередженістю та сумлінним виконанням службових обов'язків сприяти підвищенню авторитету прокуратури та зміцненню довіри громадян до неї».

Якщо ні, то чому?

1.3. Чи відомо Вам про правову позицію Великої Палати Верховного Суду щодо несумісності одночасного перебування в статусі адвоката та прокурора, що викладена в постанові від 14.04.2021 у справі № 826/9606/17? Як Ви можете прокоментувати висновки, до яких дійшла Велика Палата Верховного Суду?

1.4. Надайте всі документи на підставі яких Ви отримали свідоцтво про заняття адвокатською діяльністю, зокрема: індивідуальний план стажування, поточні звіти стажування, звіт про оцінку стажування, договір на керівництво стажуванням, заяву про направлення на стажування, заяву про оцінку результатів стажування, сертифікат про проходження стажистом адаптаційного курсу в професію адвоката у Вищій школі адвокатури Національної асоціації адвокатів України.

1.5. Надайте список повних робочих та неробочих днів, коли Ви проходили стажування.

1.6. Які були Ваші обов'язки як стажиста? Надайте проекти складених юридичних документів, інші матеріали стажування.

1.7. Як Вам вдалося поєднувати стажування з роботою на повний робочий день на посаді прокурора?

Додаток 3.

Порогова вартість декларування окремих об'єктів у деклараціях особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування

Об'єкт декларування	Рік декларування	Одиниця виміру	Розмір станом на 01.01	Поріг декларування	Сума, вище якої треба декларувати (грн)	Курс гривні до долара США станом на 31 грудня	Сума в доларах США
Подарунки	2015	Мінімальна заробітна плата	1 218,00	5	6 090,00	24,000667	253,74
	2016	Мінімальна заробітна плата	1 378,00	5	6 890,00	27,190858	253,39
	2017	Прожитковий мінімум для працездатних осіб	1 600,00	5	8 000,00	28,067223	285,03
	2018	Прожитковий мінімум для працездатних осіб	1 762,00	5	8 810,00	27,688264	318,19
	2019	Прожитковий мінімум для працездатних осіб	1 921,00	5	9 605,00	23,6862	405,51
	2020	Прожитковий мінімум для працездатних осіб	2 102,00	5	10 510,00	28,2746	371,71
	2021	Прожитковий мінімум для працездатних осіб	2 270,00	5	11 350,00	27,2782	416,08
	2022	Прожитковий мінімум для працездатних осіб	2 481,00	5	12 405,00	36,5686	339,23
	2023	Прожитковий мінімум для працездатних осіб	2 684,00	5	13 420,00	37,9824	353,32
	2024	Прожитковий мінімум для працездатних осіб	3 028,00	5	15 140,00	42,039	360,1417731

Об'єкт декларування	Рік декла- рування	Одиниця виміру	Розмір станом на 01.01	Поріг декла- рування	Сума, вище якої треба декла- рувати (грн)	Курс гривні до долара США станом на 31 грудня	Сума в доларах США
Грошові активи, фінансові зобов'язання, видатки, повідомлення про зміни в майновому стані	2015	Мінімальна заробітна плата	1 218,00	50	60 900,00	24,000667	2 537,43
	2016	Мінімальна заробітна плата	1 378,00	50	68 900,00	27,190858	2 533,94
	2017	Прожитковий мінімум для працездатних осіб	1 600,00	50	80 000,00	28,067223	2 850,30
	2018	Прожитковий мінімум для працездатних осіб	1 762,00	50	88 100,00	27,688264	3 181,85
	2019	Прожитковий мінімум для працездатних осіб	1 921,00	50	96 050,00	23,6862	4 055,10
	2020	Прожитковий мінімум для працездатних осіб	2 102,00	50	105 100,00	28,2746	3 717,12
	2021	Прожитковий мінімум для працездатних осіб	2 270,00	50	113 500,00	27,2782	4 160,83
	2022	Прожитковий мінімум для працездатних осіб	2 481,00	50	124 050,00	36,5686	3 392,25
	2023	Прожитковий мінімум для працездатних осіб	2 684,00	50	134 200,00	37,9824	3 533,22
	2024	Прожитковий мінімум для працездатних осіб	3 028,00	50	151 400,00	42,039	3601,417731

Об'єкт декларування	Рік декла- рування	Одиниця виміру	Розмір станом на 01.01	Поріг декла- рування	Сума, вище якої треба декла- рувати (грн)	Курс гривні до долара США станом на 31 грудня	Сума в доларах США
Цінне рухоме майно (крім транспортних засобів)	2015	Мінімальна заробітна плата	1 218,00	100	121 800,00	24,000667	5 074,86
	2016	Мінімальна заробітна плата	1 378,00	100	137 800,00	27,190858	5 067,88
	2017	Прожитковий мінімум для працевдатних осіб	1 600,00	100	160 000,00	28,067223	5 700,60
	2018	Прожитковий мінімум для працевдатних осіб	1 762,00	100	176 200,00	27,688264	6 363,71
	2019	Прожитковий мінімум для працевдатних осіб	1 921,00	100	192 100,00	23,6862	8 110,21
	2020	Прожитковий мінімум для працевдатних осіб	2 102,00	100	210 200,00	28,2746	7 434,23
	2021	Прожитковий мінімум для працевдатних осіб	2 270,00	100	227 000,00	27,2782	8 321,66
	2022	Прожитковий мінімум для працевдатних осіб	2 481,00	100	248 100,00	36,5686	6 784,51
	2023	Прожитковий мінімум для працевдатних осіб	2 684,00	100	268 400,00	37,9824	7 066,43
	2024	Прожитковий мінімум для працевдатних осіб	3 028,00	100	302 800,00	42,039	7202,835462

